

จากฉบับที่ ๑ ถึงฉบับที่ ๕๗
รวบรวมไว้โดย คุณเอียน ธัมมัญญู จังหวัดจันทบุรี

๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐

ฉบับที่ ๑

วัดโพธิสมภรณ์ อุดรธานี

๙ มีนาคม ๒๕๙๙

เรื่องพระไตรลักษณ์ย่อมมีประจักษ์อยู่ทั้งภายนอกและภายในจิต แม้เราจะพิจารณาเฉพาะจิต ก็ไม่ผิดจากสัจธรรม ไตรลักษณ์เป็นสัจธรรมด้วย มีอยู่ประจำจิตเราทุกท่านด้วย ข้อสำคัญก็คือให้รู้ ด้วยปัญญา สังขารธรรมที่เกิด (ปรุง) ขึ้นจากจิตย่อมมีลักษณะเป็นสาม คือไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็น อนัตตา อริยสัจสี่รวมลงที่จิต ชั้นห้าทำเป็นอริยสัจด้วย เป็นไตรลักษณ์ด้วย ในบรรดาชั้นห้า ชั้นห้าได้ถูก จริต พึงพิจารณาชั้นนั้นให้มาก แม้เราตั้งความระวังสำรวมอยู่เฉพาะจิต ก็ไม่ผิดจากองค์มรรค อย่าง ที่โยมทองแดงบอกว่าไม่ผิดนั้นอาตมาก็เห็นด้วย ฉะนั้นขอให้พยายามเป็นลำดับ คนเราถ้ามีความสงบ แล้วก็มีความสุข ถ้าไม่มีความสงบแล้วก็ไม่มีสุข ดังนั้นเราควรรหาความสุขเพื่อเรา การพิจารณาก็เพื่อทำ จิตให้สงบและเกิดปัญญาฉลาดสามารถเปลื้องตัวออกจากเครื่องผูกพัน การกำหนดเฉพาะจิตก็เพื่อความสงบของจิต เมื่อจิตสงบแล้วก็ค่อยเกิดปัญญาหาทางแก้ต้น เหมือนบุคคลมีทุนทรัพย์แล้วก็จะ เป็นเหตุให้คิดค้าหากำไร เพื่อเปลื้องตนออกจากทุกข์ยากฉะนั้น เอวัง

บัว

ฉบับที่ ๒

วัดป่าบ้านตาด อุดรฯ

๒๕ เมษายน ๒๕๙๙

การภาวนาโปรดได้พากันบำเพ็ญประจำวัน การจะพยายามแก้ทุกข์ออกจากใจเป็นสิ่งสำคัญ มาก และพึงทราบสมุฏฐานที่เกิดของทุกข์เสียก่อน สมุฏฐานของทุกข์ท่านก็กล่าวว่า กิเลส สมุฏฐาน ของกิเลสก็คือ จิต อีกเหมือนกัน (เป็นวิภูวน) ดังนั้นทุกข์จึงต้องมีที่จิตเป็นสำคัญ เมื่อฝึกฝนอบรมให้ กิเลสหมดไปจากจิตแล้ว จิตจึงหาทุกข์บีบคั้นไม่ได้ แม้จะทุกข์ทางกาย ก็เป็นแต่สักว่ากิรยาของชั้นธ ซึ่งยังอยู่จะต้องแสดงอาการตามหน้าที่ของเขา ความรู้ตามเป็นจริงของจิตที่ถูกรู้อบแล้วในชั้นธ ทั้งหลาย ก็เป็นแต่เพียงรู้ความจริงของชั้นธอยู่เท่านั้น หาได้ไปปรับโทษยกคุณชั้นธแต่ประการใดไม่ เมื่อจิตไม่ไปคว้าเอาทุกข์ที่เกิดขึ้นในชั้นธ ซึ่งเรียกว่าทุกข์เวทนาแล้ว ทุกข์ที่ปรากฏในชั้นธก็ไม่ซึมซา

มาถึงจิต จิตก็ไม่เป็นทุกข์เดือดร้อนไปตาม ต่างก็ทำงานแลอยู่ตามความเป็นจริงของตน ไม่ระคนซึ่งกัน และกัน เรียกว่าหมดทางน้ำไหลเข้าไหลออก ก็เลยกลายเป็นน้ำนิ่งน้ำใสบริสุทธิ์ไป จิตที่หมดทางไหล เข้าไหลออกของกิเลส ก็กลายเป็นจิตบริสุทธิ์ หมดความหวั่นไหวเช่นเดียวกับน้ำนั้น

ขอได้พากันบำเพ็ญตามกำลัง ชีวิตของเราทุก ๆ คนในโลกจะอยู่ก็ไม่กี่วัน เพียงแท้จะแตกดับ อยู่แล้ว รับผิดชอบหาคุณงามความดีในเมื่อมีชีวิตอยู่ หาได้มากน้อยเป็นของเรา เมื่อมีคุณงามความ ดีซึ่งเราได้สั่งสมไว้มากแล้ว หากว่าเราไม่สิ้นกิเลส ยังจะกลับมาเกิดในโลกอีก ก็จะเป็นผู้ไม่ผิดหวังใน สถานที่เกิดและสิ่งที่เราต้องประสงค์ บุญเป็นเครื่องแก้ความขาดเขินบกพร่อง ความทุกข์ทรมาน ท่าน ต้องแก่เราได้นะ ๆ สิ่งที่จะให้สมหวังคือบุญนี้เอง ท่านผู้สมหวังได้ผ่านทุกข์พ้นไปแล้ว คือ พระพุทธเจ้าของเรา ท่านก็อาศัยบุญนี้เองเป็นคุณช่วยท่าน ผู้ที่จะให้สมหวังในกาลข้างหน้าก็บุญนี้เอง โปรดจำให้แม่น เพียรอย่าถอย ยังมีชีวิตอยู่ก็ไม่เสียท่า ตายไปแล้วก็ไม่เสียที จงทำดีให้มาก เอิ้ว.

บัว

ฉบับที่ ๓

วัดป่าบ้านตาด อุดรฯ

๑ มิถุนายน ๒๕๙๙

เรื่องคุณโยมจวน หากท่านอุตส่าห์พิจารณาค้นคว้าในกองชั้น ๕ เข้าให้มาก ก็จะได้เห็นโทษคุณ มากขึ้นทีเดียว จุดใดปมใดซึ่งเป็นเครื่องขัดข้อง ในเมื่อเราพิจารณาชั้น ๕ เข้าให้มากแล้วต้องเห็นจุด เห็นปมนั้นแน่นอน การพิจารณาชั้น ๕ นี้พิสดารมาก ทั้งเป็นบ่อเกิดแห่งปัญญา วิชา อันเป็นเครื่อง ถอดถอนกิเลสด้วย คำว่าจุดว่าปมนั้นก็คือตัวกิเลสนั่นเอง เมื่อปัญญายังไม่ละเอียดพอ ๆ กับกิเลสชนิด นี้ ก็ยังมองไม่เห็นแก้ไม่ตก ถอนไม่ขึ้น กิเลสชนิดที่มองไม่เห็นนี้ก็เลยกลายเป็นภัยแก่ท่านเองอีกหลาย ภพหลายชาติ ถ้าจะคิดไปหน้าเดียว ไม่พิจารณาด้วยปัญญาให้ทั่วถึง ก็อาจสำคัญตนว่าเป็นอย่างนั้น อย่างนี้ก็ได้ ซึ่งเหมือนหนทางเดินที่เราเข้าใจว่าเป็นทางเตียนโดยถ่ายเดียว ก็ไม่ค่อยจะระวังอันตราย แต่ว่าเสี้ยนหนามหรือเศษแก้วแตกอาจแทรกอยู่ในหนทางนั้นก็ได้ ในเมื่อเดินไปไม่ระวังก็ตำทำให้ ได้รับความเจ็บปวดเดือดร้อนแก่ตัวเอง นี่โทษเกิดขึ้นเพราะความตายใจเกินไป ไม่มองด้วยสายตาให้ ทั่วถึง อนึ่งจิตนี้เมื่ออยู่ตามธรรมดาของตนก็เป็นของละเอียดอยู่แล้ว เมื่อได้รับอบรมในทางที่ถูกยิ่ง ละเอียดขึ้นไป ส่วนกิเลสเล่าก็ละเอียดไปตามกัน อาศัยปัญญาเท่านั้นจะแก้กิเลสส่วนนี้ได้ ความสำคัญ ว่าอย่างนั้นอย่างนี้ อันนี้เป็นตัวสัญญา จะแก้กิเลสอย่างละเอียดไม่ได้ แก้ได้แต่ส่วนหยาบเท่านั้น

ดังนั้นท่านจึงสอนให้อบรมปัญญา การอบรมปัญญาก็ได้แก่การค้นคิดในชั้น ๕ เอชชั้น ๕ เป็นหินลับ ปัญญาก็กล้ำสามารถตัดกิเลสอย่างละเอียดได้ ก็พ้นทุกข์ได้โดยไม่ต้องสำคัญตน เมื่อพอ แก่เหตุแก่ผลแล้ว คำว่า “อมต หรือวิสุทธิธรรม” ก็เป็นขึ้นเองโดยไม่ต้องเสกสรรหรือสำคัญใด ๆ ใคร ๆ จะแต่งผลไม่ได้ แต่งได้แต่ตัวเหตุเท่านั้น

อนึ่งการพิจารณาชั้น ๕ คือรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็คือการพิจารณาเรื่องความเกิดดับของชั้น ๕ นั้นเอง ทั้งที่เป็นส่วนอดีต อนาคต และปัจจุบัน มีความเกิดดับเป็นอันเดียวกัน พิจารณาให้เห็นเป็นของไม่น่าไว้วางใจหรืออนอนใจ ซึ่งเรียกว่าเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เหมือนกันหมด ต่อจากนั้นก็ทวนเข้ามาพิจารณาจิต ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งอารมณ์ทั้งหลายอีก ไม่อย่างนั้นก็จกลายเป็นมหาโจร ผู้สั่งสมกิเลสไว้ในตัวอีกเหมือนกัน จึงควรพิจารณาจิตผู้รู้ซึ่งธรรมทั้งหลาย ให้เห็นเป็นความจริงเสมอกับธรรมทั้งหลายอีก ไม่อย่างนั้นจิตก็จะสำคัญว่าตนฉลาดเพราะไปรู้ธรรมทั้งหลาย เลยลืมทวนกระแสเข้ามาพิจารณาและรู้เท่าตัวของตัวเอง

ประการหนึ่ง เมื่อจิตยังเพลินไปรู้หรือตำหนิตมธรรมส่วนอื่นว่าดีว่าชั่วอยู่ตราบใด ฟังทราบเถิดว่าจิตนั้นยังเป็นอวิชชาอยู่ตราบนั้น จิตว่ายังไม่ฉลาดพอ และจิตว่ายังพันทุกข์ไม่ได้ เพราะยังหลงตัวคือจิตอยู่

การพิจารณาที่จะให้รอบคอบในชั้นทั้งหลาย ทั้งที่เป็นชั้นนอกชั้นใน และจิตเราซึ่งนอกจากชั้นทั้งสองประเภทนั้น เป็นของสำคัญไม่น้อย จิตนี้จะใช้ให้พิจารณาธรรมประเภทใด ทั้งใกล้ทั้งไกล ทั้งหยาบทั้งละเอียด ทั้งภายในภายนอกใน พอรู้ได้เห็นได้ไม่ยากนัก แต่จะทวนเข้ามาพิจารณาจิตนี้ซึ่งสำคัญยิ่ง เมื่อกลับเข้ามาพิจารณาตรงนี้ได้แล้ว รู้ตรงนี้ได้แล้ว ว่าเป็นความจริงชนิดหนึ่ง ซึ่งต่างจากความจริงใด ๆ ทั้งหมด พร้อมทั้งความไม่ยึดมั่นถือมั่นเสมอธรรมทั้งหลายแล้ว นั้นแหละจึงจะหมดอวิชชาและอุปาทาน จะปฏิญาณตนว่าหลุดพ้นหรือไม่ ก็หมดปัญหาไปในตัว

ดังนั้น ท่านผู้สิ้นจากความสำคัญไร ๆ แล้ว จึงเป็นเหมือนปิดปาก ไม่อยากพูดสุมสี้สุมหัว ไม่อยากอวดตัว ไม่อยากทดลอง เมื่อปรากฏเฉพาะหน้าก็ดูไปฟังไป ไม่อาลัยในความอยากดูอยากฟังอีก ในเมื่อรูปเสียง เป็นต้นผ่านพ้นไปหมดคำว่าตัวดี ตัวชั่ว อยู่กลาง ๆ ตามความจริง เพราะคำว่าดีหรือชั่วเป็นเหมือนสีย้อม เมื่อจิตบริสุทธิ์แล้ว หมดเรื่องเสกสรรซึ่งเหมือนน้ำที่บริสุทธิ์แท้ไม่มีสีจะนั้น เหว

บัว

ฉบับที่ ๔

วัดป่าบ้านตาด อุดรฯ

๒๐ มิถุนายน ๒๕๔๙

การปฏิบัติธรรมทางจิต โปรดได้ค้นคิดในชั้นให้มาก เรื่องมัคคสมังคี หรืออริยมรรคที่กล่าวถึงในฉบับก่อนนั้น เป็นผลของงานซึ่งตัดกิเลสขาดไปเป็นตอน ๆ ขอยกไว้ จะกล่าวถึงเรื่องงานคือการดำเนินปฏิบัติ ซึ่งเราควรหยาบยกมาปฏิบัติให้พอดีแก่นิสัยวาสนาของเรา นิสัยของคุณไม่ใช่ นิสัยที่จะอยู่นิ่ง ๆ โดยอาการบังคับจิตไม่ให้คิดนึก ที่ถูกควรค้นคว้าพิจารณาในชั้นภายนอกภายใน ด้วยปัญญาอยู่เสมอ แต่ระวังความหมายรู้ล่วงหน้าไปก่อน จะเป็นการมกง่ายเกินไป จะเสียทางปัญญาเรื่องอารมณ์อดีตอนาคต ไม่ควรโน้มหน้ามาสู่ที่บริสุทธิ์อยู่ในปัจจุบัน จะทำจิตซึ่งตั้งอยู่ในปัจจุบันอัน

บริสุทธิ์ให้ขุนมัว อดีตอนาคตไม่ใช่ตัวกิเลสและบาปธรรม ไม่ใช่ตัวนรก สวรรค์ และนิพพาน ดวงจิตที่
 รู้อยู่ในปัจจุบันนี้เองจะเป็นดีเป็นชั่ว ในเมื่อเราปล่อยไปคว้าวารมณทำให้เป็นอดีตอนาคตขึ้น ตัว
 ปัจจุบันเลยหลงหลัก ที่ถูกแท้ จิตซึ่งรู้อยู่ในปัจจุบันไม่ได้ไปทำเสียหายชั่วร้ายอะไร มีแต่การชำระตน
 อยู่ด้วยปัญญา แม้ว่าท่านพระอรียเจ้า ในคราวท่านหลงท่านก็ทำบาป แต่เมื่อรู้ตัวแล้วท่านพยายามละ
 โดยปัจจุบัน ก็หลุดพ้นได้อย่างทันตา

ภพก่อนเราจะเคยทำดีทำชั่ว แต่เราจำไม่ได้ก็ไม่เดือดร้อน ตกลงคนเราร้อนก็เพราะสัญญา
 ความจำของตนเอง หากว่าขณะใดเราลืมมิได้เอาใจใส่ที่เราเคยเดือดร้อน ขณะนั้นเราก็สบายเป็น
 ธรรมดาของจิตไปเสีย ที่เล่ามานี้คือโทษของอดีตที่เราไม่สำรวมแล้วปล่อยให้คิดตามอำเภอใจ ดังนั้น
 ความผิดหรือถูกมีทุกคน แต่เวลานี้เราไม่ทำและไม่ตั้งใจจะสั่งสมเก็บเอาไว้ เราตั้งใจจะบำเพ็ญ หรือสั่ง
 สมเก็บเอาไว้เฉพาะธรรมที่เป็นปัจจุบัน อันสัมปยุตด้วยปัญญาเครื่องแก้ไขกิเลสและบาปธรรม อันเป็น
 ทางพ้นทุกข์เท่านั้น

ดังนั้นสิ่งใดที่เกิดขึ้นในจิตซึ่งเป็นฝ่ายนิรวณ เราพึงทราบด้วยปัญญาทันทีว่า สิ่งนั้นคือมายา
 ของจิตเอง ไม่ใช่บาปกรรมมาจากอื่นที่ไหนเลย การอบรมจิตจึงต้องรู้มายาของจิต ไม่อย่างนั้นจะหลง
 กลมายาของจิต หาความบริสุทธิ์ไม่ได้เลย เมื่อเรารู้มายาของจิตที่หลอกลวงเราทุกอย่างด้วยปัญญา
 แล้ว จิตจะไปหาหมายามาจากไหนอีก เหมือนเรารู้กลอุบายของคนที่จะมาหลอกลวงเรา เราไม่เชื่อเขา
 แล้ว เขาจะต้มเราได้ที่ไหน อันนี้ก็ฉันทัน เมื่อกำลังสติปัญญารู้ทันความปรุงความคิดหรือความหมาย
 อยู่แล้ว อากาเรเหล่านี้ก็ค่อยหมดมลายาไปเอง จิตเมื่อได้สติกับปัญญาเป็นพี่เลี้ยง คอยสอดส่องความชั่ว
 ร้ายหมายโทษมิให้เกิดขึ้นได้ จิตก็จะนับวันส่องใสบริสุทธิ์ไปเอง

นี่แหละคุณทั้งสอง อุบายเครื่องแก้ทุกขให้พ้นได้ในปัจจุบัน ไม่ต้องไปคำนึงคำนวนถึงอำนาจ
 วาสนาที่ไหน การชำระใจให้บริสุทธิ์อยู่ทุกเมื่อด้วยสติปัญญามีได้ขาดวันขาดคืน ห้วงน้ำในมหาสมุทรก็
 นับวันจะตื้นขึ้นทุกที ความตื้นนับวันมากขึ้น ก็พ้นได้ตามใจหวัง เอว โปรตได้พิจารณาด้วยปัญญา

ขอให้พากันสนใจ สมบัติใหญ่ได้แล้วก็ไม่รู้จักหมดสิ้น แม้แผ่นดินหนาสองแสนสี่หมื่นโยชน์
 จะหมดไป สมบัติใหญ่เรายังคงที่ไม่แปรผัน เป็นของอัศจรรย์เหลือโลก โชคเรามีจึงได้เกิดมาพบ
 ศาสนา มีศรัทธาได้หว่านพืชอย่าให้จิตจาง จงพยายามปล่อยวางด้วยปัญญา

ฉบับที่ ๕

วัดป่าบ้านตาด อุดรฯ

๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๙๙

ขอให้ตั้งใจปฏิบัติตามแนวที่ได้อธิบายให้ฟังแล้วในจดหมายทุก ๆ ฉบับ อย่าส่งจิตใจไปอื่น
 นอกจากกายกับจิตให้เกินกว่าเหตุ จะเสียเวลา ทั้งจะนำความกังวลเดือดร้อนมาเผาผลาญเราเปล่า ๆ
 และขอแนะนำอีกว่า อย่าแสวงหาสันติธรรมคือพระนิพพานออกไปจากกายกับจิต ปัจจุบันเป็นบ่อ

เกิดแห่งบุญแลบาป อตีตอนาคตไม่ใช่บุญแลบาป และมีใช้บ่อเกิดแห่งบุญแลบาป ปัจจุบันนี้เองเป็นตัวบุญตัวบาป เมื่อเรารักษาจิตให้อยู่ในปัจจุบันด้วยความมีสติแล้ว ก็เลสบาปธรรมที่ไหนจะเลื่อนลอย มาครอบงำจิตให้เราได้รับความเดือดร้อนเล่า เหตุที่เราจะเดือดร้อนขุ่นมัว ก็เพราะปล่อยจิตให้คว้านอนคว้านี้ไม่อยู่เป็นสุข คือคว้าวอดีตอนาคต ซึ่งเหมือนน้ำลายถ่มทิ้งแล้วคว่ำกลับเข้ามาใส่ปากอีก ย่อมน่าสะอิดสะเอียนต่อล้นไม่น้อยเลย อารมณ์หรือสิ่งที่ชั่วอะไรก็ตามที่ผ่านพ้นไปแล้ว เราก็รู้แล้วว่าไม่ดี ยิ่งคว่ำกลับคืนมาเผาจิต อันนี้ยิ่งร้ายกว่าน้ำลายที่ถ่มทิ้งเสียอีก เลยหาความเย็นไม่ได้เลย เราอยู่ที่กินดี อยู่สบายเรื่องใส่เรา เราต้องการจะให้ไฟดับ ต้องใส่ไฟนออกแล้วไฟจะค่อยดับเอง จิตถ้าได้เชื่อคืออดีตอนาคตเป็นปัจจุบัน หนุนหรือส่งเสริมอยู่แล้วก็จะไปกันใหญ่ เหมือนไฟได้เชื่อจะนั้น ดังนั้นจึงควรรักษาจิตให้มีอารมณ์ที่ดีเป็นเครื่องตั้งอยู่โดยปัจจุบัน ก็นับวันจะสงบสบายคลายจากสิ่งที่เป็นข้าศึก จะมีแต่ความสงบสุขทุกอิริยาบถ จึงจะสมนามว่าผู้ฉลาดทรمانจิตให้หายพยศได้

อนึ่งสัตว์พยศเขายังทรมานได้ ธรรมดาจิตเมื่อมีกิเลสก็ต้องมีพยศ เราจะหักห้ามหรือทรมานให้จิตหายพยศไม่ได้ จะเรียกว่าคนฉลาดที่ตรงไหน เมื่อเราทรมานจิตได้มากน้อยก็ถือว่าเป็นคนฉลาด โดยลำดับ จนถึงเรียกว่าเป็นคนฉลาดได้ (ยอดนักปราชญ์) เอว สวัสดิ์

บัว

ฉบับที่ ๖

วัดป่าบ้านตาด อุดรฯ

๑ พฤษภาคม ๒๕๐๐

แม่ทองแดง เมื่อมีคนส่งเสริมมากเท่าไร ก็พึงทราบว่าจะมีคนนินทามากเท่าเทียมกัน ดังนั้นความเคลื่อนไหวในกิริยาใด ๆ ผู้ที่ได้เห็นหรือได้ยินในกิริยานั้น ๆ จึงเก็บไว้ในใจ พระพุทธเจ้าผู้เป็นเจ้าของศาสนายังถูกโลกธรรมรุมตี แต่ก็คงเป็นพระพุทธเจ้าตามเดิมจนวันเข้านิพพาน เราทุกคนมีพุทธประจำตัว เมื่อชำระให้บริสุทธิ์แล้ว แม้โลกธรรมจะรวมหัวกันหมดทั้งโลกมาโจมตี ก็คงบริสุทธิ์อยู่ตามเดิม เพราะความบริสุทธิ์นั้นไม่ใช่โลกธรรม ๆ จึงไม่สามารถแทรกซึมหรือลบล้างความบริสุทธิ์นั้นได้ ความจริงแท้ ๆ (แก่นแท้) มีอยู่กับท่านผู้ใด จะเป็นหญิงชาย หรือนักบวชใด ๆ เพียงว่าผู้นั้นแย้มออกมาเท่านั้น เราก็พอรู้หรือเข้าใจได้ เราอย่าหลงกระพี้คือเท่าหอนของโลก หูตาเรามี ใจเรามี ดูให้ดี ฟังให้ดี คิดให้ดี จะเห็นของดี (นักปราชญ์ภายนอกภายใน) หนีจากตาหูและใจ ปัญญาของเราไปไม่พ้น ต้นไม้บางชนิดมีแก่นอยู่ข้างนอก เช่นต้นตาลเป็นต้น บางชนิดมีแก่นอยู่ข้างใน มีไม้พะยุงเป็นต้น คนเราก็นั้นนั่น ดินนอกก็มี เช่น มีแต่กิริยามารยาทคำพูดดูถูกกาละ ลำนวนโวหารไพเราะ ภายในเหมือนถ่านไฟ ดีในก็มี เช่น สมัยนี้ดีในมีน้อย ส่วนดินนอกตามสัญญาจะเหลือโลกอยู่แล้ว เราสมาคมคบหา

ใคร ดูให้ถึงตา ถึงหู ถึงใจ อย่าหลงตามใคร เมื่อถึงใจแล้วจับให้มั่น ใครจะเห่าหอนแทะกัดไปอย่างไร
ไม่ต้องห่วงไหว นั้นแลท่านว่าใจนักปราชญ์

อนึ่ง สมัยนี้นักวิทยาศาสตร์เจริญ สุนัขบ้าก็ซุ่มไปตาม ๆ กัน เรายึดเตรียมมาไว้ติดตัว
ไม่อย่างนั้นจะแย

บัว

ฉบับที่ ๗

วัดป่าบ้านตาด อุตรฯ

๘ กรกฎาคม ๒๕๐๐

การเจ็บป่วยเป็นเหตุท้อประจำตัว ขออย่าได้ประมาทอนใจ โปรดพิจารณาตามบริเวณที่
เจ็บป่วยนั้นแล ให้เห็นด้วยปัญญาประจักษ์ว่า อวัยวะทั้งหมดนี้เป็นของแน่เหลือเกินที่จะเป็นเครื่องทับ
ถมเราให้ได้รับความทุกข์ และไม่ตั้งอยู่นาน ทั้งหาสาระอะไรไม่ได้ ทั้งจะตั้งหน้าไปสู่ความแตกสลาย
โดยถ่ายเดียวเท่านั้น ต่างก็มีอยู่เป็นไปอยู่ด้วยกันอย่างนี้ทั่วโลก หาที่หลบภัยไม่ได้เลย แม้พระพุทธเจ้า
ก็ต้องเป็นอย่างนี้เหมือนสามัญชนธรรมดา ภัยอย่างอื่น ๆ เราพอหลบหลีกได้บ้าง ภัยอย่างนี้ต้องหลบ
หลีกด้วยปัญญา คือหยั่งทราบตามความเป็นจริง พระพุทธเจ้าเป็นเข้าท่านมียาแก้ เราทั้งหลายไม่ค่อย
มียาแก้ ต่างกันที่ตรงนี้

บัว

ฉบับที่ ๘

วัดป่าบ้านตาด อุตรฯ

๒๔ สิงหาคม ๒๕๐๐

การพิจารณากาย-จิต ให้ถือว่าเป็นกิจสำคัญประจำอิริยาบถ และโปรดระวังอย่าปล่อยให้จิต
ไปสำคัญหมายรู้ไว้ก่อน จะทำความตั้งใจในปัจจุบันที่มีต่อกาย-จิตให้เคลื่อนไหวไปตาม จะไม่เห็น
ความจริงที่มีประจำกาย-จิต ฟังทำเหมือนเราเปิดหีบสิ่งของ ซึ่งส่งมาจากทางอื่นที่เราไม่เคยรู้สิ่งของ
ภายในหีบมาก่อน ตั้งเจตนาไว้เพื่อจะดูเฉพาะสิ่งของภายในหีบเท่านั้น จนกว่าเราเปิดออกดู จะรู้ว่ามี
อะไรบ้างในหีบนั้น การพิจารณากายก็ฟังตั้งเจตนาไว้ว่ากาย-จิตเรานี้ก็เท่ากับหีบอันหนึ่ง แล้วฟังตั้ง
จิตไว้เฉพาะหน้า อย่าส่งไปตามสัญญาอดีตอนาคต กำหนดกาย-จิตไว้จำเพาะหน้าจนกว่าจะเห็นความ
เป็นอยู่ของอาการทั้งหลายที่เป็นไปอยู่ในปัจจุบัน และจะเปลี่ยนแปลงไปข้างหน้าจนถึงความแตกดับ

พึงพิจารณาให้เป็นปัจจุบันจริง ๆ อย่าคาดหวังไปก่อน จะกลายเป็นความสะเพร่าของจิตติดสันดาน เลยไม่ได้อุบายอะไรจากการพิจารณาภายในจิต ทั้งจิตเองก็จะมีกำลังความสงบ ตลอดถึงความ แยกกายคือปัญญา จะรู้หรือไม่รู้ก็ไม่ต้องเดือดร้อนไปก่อน

การพิจารณาภายในจิตซึ่งเป็นสถานที่เกิดปัญญาและความหลุดพ้นแท้ จะเป็นไปได้ไม่ว่าอย่างไรเล่า นักปราชญ์ท่านได้ชี้ชนะจากสมรภูมินี้แท้ (จากภายในจิต) นอกจากจิตจะไม่เอาเรื่องกาย-จิตมาเป็นอารมณ์แห่งกรรมฐานเสียจริง ๆ ความรู้ในกายทุกส่วนซึ่งเกิดจากการคาดคะเน จะไม่เป็นผลที่พึงใจของเรา ในเมื่อเราไม่ผลักดันความรู้ชนิดคาดไปก่อนออกให้ห่างไกล ทรงไว้เฉพาะความรู้ที่เกี่ยวข้องกันกับภายในปัจจุบัน นั่นแลจึงจะเป็นความรู้ใหม่เกิดขึ้นมาแทนตัว จึงจะเป็นความรู้สามารถรักษาจิตให้เที่ยงตรงต่อธรรมทั้งหลาย ทั้งที่เป็นฝ่ายดี ชั่ว และกลาง ๆ เราเริ่มพิจารณาคราวใดก็พึงตั้งจิตไว้ทำนองนี้ อย่าปล่อยให้จิตรู้หลอกไปก่อน

ส่วนผลคือความสงบสุขนั้น เป็นของเกิดเองจากการพิจารณาถูก เราไม่ต้องเดือดร้อนว่าจะไม่พ้นทุกข์ ทุกข์มันอยู่ที่กาย-จิตนี้เท่านั้น เพราะกิเลสอยู่ที่นี้จึงต้องพิจารณาที่นี่ เรียกว่าแก้ทุกข์หรือแก้กิเลส เราอย่าส่งจิตไปสวรรค์ นิพพาน นรกที่ไหน นรกคือความเดือดร้อนอันวุ่นวาย นิพพานคือความสงบสุข เมื่อชำระใจของเราได้ดีแล้ว ด้วยสติปัญญาและความเพียรจริง ๆ เราจะได้ทั้งนรก ทั้งสวรรค์ และนิพพาน ณ ภายในจิตของเราเท่านั้น หาไปรู้ที่อื่นไม่

คนทั้งหลายรู้ธรรมทั้งหลายแล้วไม่พ้นทุกข์ ทั้งกลับเป็นเสี้ยนหนามยกแหว่งตนและผู้อื่นเข้า ด้วยซ้ำ แต่พระพุทธเจ้าแลสาวกผู้รู้ธรรมแล้วพ้นทุกข์ไปเลย พร้อม ๆ กับความรู้ธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุใดระหว่างคนทั้งสองสามจำพวกนี้จึงต่างกันเล่า ก็เพราะความรู้เกิดจากปัจจุบันจิตอันกลายเป็นปัญญาไปในตัว กับความรู้คาดคะเน (สัญญา) มันต่างกันราวฟ้ากับแผ่นดินนั่นเอง จึงสามารถแปรคนทั้งสองจำพวกให้ต่างกัน เหตุที่ความรู้ที่เป็นปัจจุบันจิตจะเกิดได้ ก็ต้องพิจารณาปัจจุบันธรรมคือกายกับจิตนี้เอง เพราะกาย-จิต เป็นสถานที่สังสมกิเลสและเป็นสถานที่ถอดถอนกิเลสแลกของทุกข์ทั้งมวล ฉะนั้นเราควรตั้งจิตไว้โดยทำนองที่ว่าให้จิตอยู่กับกายจิตจริง ๆ จนเรียกปัจจุบันได้เต็มที่ แล้วกระแสของปัจจุบันจิตจะกระจายแสงสว่าง คือ ปัญญาออกตามอาการของกายแลอาการของจิตโดยรอบคอบ จากนั้นก็จะได้เห็นทุกสิ่งทั้งที่เป็นคุณเป็นโทษ ปรากฏด้วยปัญญาอันชอบแท้ ตลอดกลางวัน กลางคืน ยืน เดิน นั่ง นอน จะเรียกว่าฟังธรรมทุกเวลาก็ได้

ความเกิดแก่เจ็บตาย เราเคยได้ยินจนชินหู แต่ยังไม่ซึ่งถึงปัญญาแล้ว สิ่งเหล่านี้ก็ยังไม่มีความรู้ที่พอที่จะให้เกิดความเบื่อหน่ายได้ ทั้งนี้ก็เพราะสัญญาหมายกันไปเท่านั้น หาได้เป็นปัญญาหยั่งทราบความเกิดแก่เจ็บตายอย่างแท้จริงไม่ ฉะนั้นสัตว์ทั้งหลายซึ่งรู้ธรรมของพระองค์ด้วยสัญญา จึงกลายเป็นเจ้าแห่งทุกข์ แห่งกองจักรสังสารวัฏอีกด้วย คำว่า กองจักร เป็นต้น พึงทราบใกล้ ๆ และย่อด้วยว่า กาย-จิตและอาการของจิตนี้เอง หมุนตัวเองให้หลงรัก-ชังในวัตถุและอารมณ์ทั้งที่เป็นภายนอกและภายในอยู่ไม่มีเวลาหยุดยั้งได้ ฉะนั้นจึงควรพิจารณาตัวกองจักรเป็นต้นนี้ ให้แยกกายด้วยปัญญาอยู่เฉพาะหน้า นักปราชญ์ท่านไม่หนีจากภายในจิต ถือเป็นนิมิตประจักษ์ใจทุกเวลา ใช้ปัญญาสอดส่องอยู่เสมอ จึงสามารถพ้นจากสมมุติถึงวิมุตติ คือสภาพที่หาสมมุติบัญญัติไม่ได้แม้แต่น้อย นี้

แหละเรียกว่า พันจากงจักรตัวหมุนเวียน เราพึงทราบงจักรหรือสังสารวัฏว่าอยู่ที่ไหนแน่ โดยนัยที่อธิบายมานี้ จะได้หายสงสัยกันเสียที

พระมหาบัว

ฉบับที่ ๙

วัดป่าบ้านตาด อุดรฯ

๑๔ กันยายน ๒๕๐๐

ขอให้พร้อมกันตั้งใจบำเพ็ญ อย่าท้อถอย เพราะเราเป็นศิษย์พระพุทธเจ้าด้วยกัน ความทุกข์-ลำบากเพราะการทำความดีพอดพอน ท่านที่พ้นทุกข์ไปได้แล้ว ท่านก็ต้องผ่านความทุกข์-ลำบาก เพราะความพากเพียรเหมือนเรานี่เอง ถ้าปลื้มจากทางนี้แล้วก็หาความพ้นทุกข์ได้ยาก นักปราชญ์ท่านเห็นงานสำคัญกว่าเงิน เพราะใครมีงานผู้นั้นก็จะมีเงิน ฉะนั้นพึงทราบว่า บุญกุศลทั้งมวลเกิดจากงานคือ ความพากเพียร ความเพียรในความดีทุกประเภทจัดว่าเป็นต้นทุนหนุนกำไรให้เราก้าวไปสู่ความดี นับแต่ชั้นต่ำจนกระทั่งถึงชั้นสูงสุด คือพระนิพพาน ดังนั้นควรยินดีในกุศลที่เราได้อุตสาหะบำเพ็ญมาแล้ว จนถึงวันนี้ และพึงพากเพียรต่อไปเพื่อความเพิ่มพูนแห่งบารมีของเราให้แก่กล้าสามารถพ้นไปได้ดังใจหมาย

บัว

ฉบับที่ ๑๐

วัดป่าบ้านตาด อุดรฯ

๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๐๐

การเร่งทางด้านจิตตภาวนานั้นและจะได้เห็นภัยของโลกทั้งมวล สังขารเราแก่เข้าทุกวัน เปลี่ยนไปทุกขณะลมหายใจ

ความหมายของจิตซึ่งปรุ่ไปก่อน เป็นอุปสรรคแก่ปัญญาซึ่งจะเกิดขึ้นเฉพาะหน้า ปัญญาที่เกิดขึ้นจากปัจจุบันจิต เป็นปัญญาที่จะปลื้มความสงสัยได้โดยลำดับ ดังนั้นเราควรรักษาจิตให้เป็นปัจจุบัน ตั้งอยู่กับกายกับอารมณ์ที่เกิดจากจิตโดยเฉพาะ เรื่องของอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และอสุภธรรมทั้งหลาย จะปรากฏขึ้นเองด้วยปัญญาอันละเอียดอ่อน ซึ่งอาศัยปัจจุบันจิตเป็นภาคพื้น

ความที่คาดคะเนนั้นทำได้ทุกคน เพราะไม่ใช่ของจริง ทำไป ๆ เลยเกิดด้านหรือชินไปเสียอย่างดื้อ ๆ ยกตัวอย่างคนเรียนปริยัติมาก ๆ จำได้มาก ๆ ซึ่งไม่ใช่ปัญญาแล้วจะรู้สึกว่ามีทิฐิมานะมาก

เพราะสำคัญว่าตนรู้มาก ใครจะสอน คนเช่นนั้นเขายังไม่ฟังเสียง เพราะเขาสำคัญว่าความรู้ของเขาที่เรียนมาสูงจดท่องจำเสียแล้ว ดังนี้ เป็นต้น

ความทำจริงมุ่งต่อความหลุดพ้นจริง ๆ แม้จะเรียนเฉพาะกรรมฐาน ๕ เท่านั้น สาวกของพระพุทธเจ้าก็ปรากฏในตำราว่าหลุดพ้นได้หลายองค์ การเรียนมากเรียนน้อยอาจเป็นอุปนิสัย ซึ่งเคยสั่งสอนปริยัติมาแต่ชาติปางก่อนก็ได้ สรุปความแล้วเรียนมากเรียนน้อยจะต้องไหลลงรวมในข้อปฏิบัติคือหลักจิตตภาวนาทั้งนั้น ซึ่งเป็นหลักมุ่งประสงค์ของพระองค์โดยแท้ทีเดียว อนึ่ง ความรู้ทั้งหมด จะเป็นสุตมยปัญญา จินตามยปัญญา หรือปัญญาเกิดจากการศึกษามากน้อยทั้งหลายเหล่านี้ จะต้องกลับมาพักตัวอยู่ที่ภาวนามยปัญญา อันเป็นส่วนรวมของปัญญาทั้งหลาย เหมือนแม่น้ำทั้งหลายไหลมารวมมหาสมุทรฉะนั้น

ภาวนาปัญญานี้ เบื้องต้นต้องเข้าอาศัยจิตที่ตั้งมั่น (ปัจจุบันจิต) เสียก่อน เพราะปัจจุบันจิตตั้งที่อธิบายแล้วข้างต้น ย่อมเป็นภาคพื้นหรือบ่อเกิดแห่งปัญญาทุกประเภท หรือเหมือนพื้นดินเป็นที่อาศัยเกิดแห่งพืชทุกชนิดนั้น ดังนั้นอุบายทั้งปวงเมื่อเราพยายามรักษาจิตให้ตั้งอยู่เฉพาะในวงแห่งกายแลจิตแล้ว จะเกิดขึ้นเองและจะตัดความสงสัยภายในจิตได้เป็นลำดับ ตั้งแต่ต้นจนตลอดอวสาน จะหนีจากหลักปัจจุบันจิต ซึ่งสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันกับกายแลจิตอันเป็นตัวเหตุสำคัญไปไม่ได้เลย

ผู้เรียนมากก็ดี ผู้เรียนน้อยก็ดี ที่จะถอดถอนความสงสัยอันมีอยู่ภายในจิตไม่ได้ ก็เพราะหนีจากหลักความจริง คือกายกับจิตซึ่งเป็นรากฐานของปัจจุบันจิตนั่นเอง เมื่อบังคับจิตให้ตั้งอยู่ในรากฐานอันนี้แล้ว เรื่องปัจจุบันจิตจะปรากฏตัวขึ้นเอง โดยไม่ต้องไปคว่ำหาที่ไหน เมื่อปัจจุบันตั้งมั่นแล้ว ปัญญานับแต่ขั้นต่ำ-กลาง และปัญญาส่วนละเอียดสูงสุด ก็จะแตกแขนงกิ่งก้านขึ้นมาจากนั้นเป็นลำดับ เหมือนบุคคลก่อไฟให้ติดเชื้อด้วยดีแล้ว ควันซึ่งอาศัยไฟเป็นเหตุนั้นจะตั้งขึ้นตั้งแต่วันหยาบควันปานกลาง และควันที่ละเอียดสุดจากเปลวไฟนั้นเป็นลำดับ ฉะนั้นพึงทราบเรื่องของปัญญาทุกประเภท จะต้องเกิดจากปัจจุบันจิตเช่นเดียวกับควันไฟเกิดจากเปลวไฟนั้นเกิด

ยาแก้โรคทุกประเภทจะมีแต่ตำรา หากผู้ฉลาดปรุงยาและหากคนไข้จะมารับประทานยาไม่ได้แล้ว พยานที่เราจะฟังอ้างว่ายาดีเพราะถูกกับโรค ก็ไม่ปรากฏแก่โลกอย่างเด่นชัด ต่อเมื่อมีผู้ฉลาดปรุงยาตามตำรา พร้อมทั้งคนไข้ก็มีความพอใจรับประทานยาจนหายป่วยแล้วนั้นแหละ จะฟังอ้างว่ายาดีแท้เพราะอาศัยแพทย์ผู้ฉลาด และคนไข้ได้รับการรักษาจากหมอผู้ถือตำรายาด้วยความฉลาด ข้อนี้ฉันใด ศาสนาจะมีแต่ตำรา (คัมภีร์) หากผู้ปฏิบัติตามคำสอนที่แท้จริงจนเกิดความฉลาด สามารถถอนตนให้พ้นจากทุกข์ไม่ได้ จะฟังอ้างว่าศาสนาดีเพราะยังบุคคลให้หลุดพ้นจากกองทุกข์ได้ดังนี้ ก็ไม่เป็นหลักฐานที่จะพอฟังได้ เพราะคนทั้ง ๆ ที่เขาไม่เคยล้มรสจากการปฏิบัติเลยเขาก็พูดได้ ต่อเมื่อมีผู้ปฏิบัติตามคำสอนโดยถูกต้องจนเกิดผลประโยชน์เฉพาะตนเป็นลำดับแต่ขั้นต่ำจนถึงขั้นสูงสุด คือวิมุตติพระนิพพานประจักษ์ใจ โดยนัยที่ท่านกล่าวไว้ว่า “ปัจจุตัม เวทิตฺตํ โภ วิญญูหิ” ดังนี้ ผู้นั้นจะฟังอ้างว่าศาสนาของพระพุทธเจ้าดีจริง ๆ ดังนี้ได้ ข้อนี้เป็นหลักฐานจะฟังฟังได้เต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ ฉะนั้น การอธิบายให้คุณฟังทั้งตอนนี้ ก็เพื่อจะให้รสของยาซึมซาบเข้าในกาย จะได้หายจากโรค ได้แก้ให้

ศาสนาซึมซาบเข้าถึงใจ สมกับว่าใจเป็นผู้ทรงศาสนาจริง ๆ สมัยนี้ตำราท่านกล่าวไว้มีมากจนไม่สามารถหยิบยกเอามาเป็นหลักใจอย่างแท้จริงได้

ฉะนั้นพึงย้อนกลับเข้ามาในวงแคบของอริยสัจสี่ คือกายกับจิตนี้ นี่ยังร้อน ๆ อุ่น ๆ อยู่ ไม่เคยล้าสมัยตลอดกาล แปรตมหนึ่งสี่พันพระธรรมชั้นตรี พึงทราบว่ามีออกไปจากนี้ เราจึงนำแปรตมหนึ่งสี่พันย้อนกลับเข้ามาขัดเกลากายในใจให้จงได้ โดยที่หัวใจตั้งมั่นอยู่ในกายกับจิตให้ได้ อย่าวิตกว่าจะเสียเวลา หรือป่วยการเปล่า ข้อนี้เป็นความคาดหมาย เป็นธรรมหลอกลวง กิริยาจิตที่ส่งออกนอกตัวด้วยความอยากหรือทะเยอทะยานนั้น หากเป็นธรรมเครื่องถอดถอนกิเลสแล้วไซ้ คนทั้งโลกคงพ้นทุกข์ไปนานแล้ว ไม่จำเป็นต้องสอนกันเข้ามาในวงแห่งอริยสัจ คือกายกับจิต ก็เพราะกิริยาจิตที่ส่งเช่นนั้นเป็นการดำเนินผิดทางนั่นเอง

เอาละ ขอให้คุณพยายามตามที่แนะนำ อย่าวุ่นวายโดยประการทั้งปวง พึงยึดหลักภายในให้ดี นิพพานหนีจากหลักภายในไปไม่พ้น จะรู้หรือไม่รู้อย่าถือเป็นประมาธ เดี่ยวจะเขวหลัก รับประทานลงไปตามช่องทวารปาก ไม่ไหลลงสู่ท้องและกระจายไปเลี้ยงอวัยวะทุกส่วนมีอย่างไหน

การปฏิบัติจิตเมื่อไม่ปล่อยให้หนีหลักแล้วจะไม่ต้องถึงความสงบให้เกิดเป็นลำดับ ท่านคงไม่กล่าวไว้ว่า “สุวากุขาโต ภควตา ธมฺโม” ธรรมอันพระผู้มีพระภาคกล่าวดีแล้ว

สวัสดี

บัว

ฉบับที่ ๑๑

วัดป่าบ้านตาด อุตรดิตถ์

๑๘ มีนาคม ๒๕๐๑

ยาเป็นเครื่องเยียวยารักษาธาตุชั้นตรี ซึ่งแสดงอาการแตกร้างร้าวไหลอยู่ตลอดเวลา ทั้งเป็นสิ่งรบกวนใจให้วุ่นวายไปด้วย ยาจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อมนุษย์และสัตว์ที่จะพึงเยียวยาให้มีความสุขไปบ้างในวันหนึ่งคืนหนึ่ง ไม่เช่นนั้นธาตุชั้นตรีจะทนอยู่ไม่ได้ก็วันต้องแตก

ธรรมเป็นเครื่องเยียวยาทั้งธาตุชั้นตรีและจิตด้วย จิตไม่มีธรรมเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงกายก็กระสับกระส่าย จิตก็ยิ่งลอยลม โลกกว้างหาที่สุดมิได้ ก็ไม่มีที่ปลงกายปลงใจ ปลงลงที่ไหนถูกแต่กองเพลิง คือความทุกข์กายทรมานใจ ดังนั้นธรรมเป็นเครื่องระงับทุกข์ทางกายทางใจ จึงควรพิจารณาเป็นประจำ เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวหรือยับยั้งของจิต แม้ถึงกาลชั้นตรีจะพึงแตก จิตก็ไม่ฟุ้งซ่าน ดับไปโดยความสงบสุข

ย้อนกลับเข้ามาดูชั้นโลก จะเห็นทางสิ้นสุดโลกอันนี้แคบนิดเดียว เมื่อพิจารณาไม่รอบ จะเห็นโลกอันนี้เต็มไปด้วยความสุข ความทุกข์ ความรักความชัง เมื่อพิจารณารอบด้วยปัญญาแล้ว จะเห็นชั้นโลกอันนี้เต็มไปด้วยอริยสัจ คือธรรมตายตัวของพระอริยเจ้าทั้งนั้น และจะไม่มีทางดำเนินติดหม

และปรารถนาโลกอันนี้อีก ในเมื่อเห็นชัดด้วยปัญญาแล้ว “โลกวินุ” พึงทราบว่ารู้งแจ้งในชั้นนี้ เป็นสำคัญกว่าอื่น เมื่อพิจารณาไม่รอบคอบเล่า ความหลงในชั้นนี้ยิ่งร้ายกว่าอะไรเสียอีก โปรดน้อมเอานิสัยของนักปราชญ์มาประดับตัวของเรา จะได้มีความอาจหาญต่อความจริงคือทุกข์ ซึ่งโลกเคยกลัวและแพ้มมาแล้วอย่างหลุดลุ่ย อาจกล่าวได้ในสมัยนี้ว่า แทบจะไม่มีใครเห็นอริยสัจ ๔ คือทุกข์ ฯลฯ มรรค ว่าเป็นอริยธรรมคือธรรมอันประเสริฐด้วยความจริงใจแท้ ทั้งนี้เพราะไม่น้อมความจริงของท่านเข้ามาพิจารณาด้วยปัญญาอย่างแท้จริงนั่นเอง จึงเป็นแต่เพียงพูดกันตามท่านไปเฉย ๆ ทั้ง ๆ ที่ไม่เชื่อต่อความจริงนั้น ๆ ว่าจะจะเป็นความจริงแก่อนุชนผู้ปฏิบัติตามอย่างจริงจังได้

พึงทราบให้อริยสัจ ๔ นี้ไม่ใช่ธรรมเก่าและไม่ใช่วรรณใหม่ด้วย เป็นปัจจุบันธรรม ใครเกิดมาต้องประสบทุกคน เว้นเสียแต่จะไม่เอาหูใส่ใจพิจารณาเท่านั้น ไม่เคยขาดคราวขาดสมัยแต่กาลไหน ๆ มาจนถึงปัจจุบัน และยังมีอย่างนี้ไปตลอดอนันตกาล ผู้มีปัญหาพิจารณาได้ไม่เลือกกาล และรู้เห็นได้ไม่เลือกเวลาอกาลโก เราเป็นศิษย์ตถาคต อย่าสำคัญว่าทุกข์ที่มีในกายในจิตเป็นศัตรูคู่แค้นแก่เรา ในขณะเดียวกันให้พิจารณาจนเห็นทุกชั้นนั้น ๆ ว่าเป็นความจริงตามความจริงของทุกข์ที่ตั้งอยู่ นั้นแหละเราจะอยู่สบาย แม้กายจะเต็มไปด้วยทุกข์ แต่ใจจะเห็นไปว่าทุกข์เป็นเครื่องลับปัญญาให้คมกล้า ทั้งสามารถข้ามพ้นไปได้ด้วยการเห็นทุกข์ด้วย ใครยังไม่เห็นทุกข์ว่าเป็นความจริงประจักษ์ใจก่อน ผู้นั้นจะปฏิบัติจนตนว่าบริสุทธิ์แล้วอย่างนี้ ไม่เป็นฐานะอันจะพึงมีได้ โปรดพิจารณาให้ดี

บัว

ฉบับที่ ๑๒

วัดป่าบ้านตาด อุดรฯ

๒๖ เมษายน ๒๕๐๑

ให้พิจารณาทางจิตให้มาก การจวนตายไม่ว่าแต่คุณหรือใคร ๆ เตรียมกันอยู่แล้วทุกตัวสัตว์ เพราะการเตรียมเกิดได้ผ่านมาแล้วทั้งนั้น เวลานี้เป็นเวลาเตรียมจะตายเท่านั้น ฉะนั้นรีบพิจารณาเรื่องสังขาร เขาจะทำหน้าที่ของเขาจนถึงจุดจบแห่งชีวิตโดยความไม่นอนใจ รีบตั้งสติพิจารณาด้วยปัญญา เพียงแต่ว่าตายจริง ๆ เท่านั้นด้วยปัญญา จิตก็จะหันเข้าสู่ความไม่รุ่มรวยในสังขารแล้วตถุอะไรทั้งหมด กำหนดลงในความตาย อย่างนอนใจ เอาละ ยุติ

บัว

ฉบับที่ ๑๓

วัดป่าบ้านตาด อุดรฯ

๒๙ เมษายน ๒๕๐๑

สัตว์ทุกประเภทที่ถูกขังไว้ในกรง แม้วางขางปลอดโปร่ง ก็คงจะได้รับความครุติ และ ความทุกข์ทรมานจากกรงเป็นธรรมดาหนีไม่พ้น คนเราทุกชั้นมีกรรมวิบากเป็นกรงขังอยู่ตลอดเวลา จะหนีความทุกข์อันเกิดจากกรรมทั้งนี้ไปไม่พ้น ต้องทนสู้กรรมวิบากตามแต่จะให้ผลประการใด ด้วย ความพิจารณาในกรรมนั้น ๆ ซึ่งปรากฏขึ้นมาไม่ขาดระยะ ไม่ควรตื่นตื่นเกินกว่าเหตุ จะเสีย หลักธรรมประจำใจ

ใครไม่หนีพ้นจากความแปรปรวนของชั้นันท์ ซึ่งมีอำนาจเหนือเราอยู่แล้ว เราพึงทราบสงคราม ระหว่างจิตกับชั้นันท์กำลังแสดงความร้ายรานจะแตกแยกจากกันอยู่ทุกขณะ ด้วยปัญญาอันมีพระไตร ลักษณะเป็นจุดที่รวมลง จะเกิดความสงบและปล่อยวางความกังวลในชั้นันท์เสียได้ มากน้อยตามกำลัง ความเพียร โรคภายในจิตก็จะไม่ฟุ้งตัวขึ้นรับโรคภายในให้มึนกำลังกล้า ชั้นันท์ก็จะพอประทัง ๆ ไปได้ แม้ ชั้นันท์ไหนไม่ไหวจะแตกไป ใจก็มีหลักยึดได้ ไม่เสียที่

บัว

ฉบับที่ ๑๔

วัดป่าบ้านตาด อุดรฯ

๑๗ กรกฎาคม ๒๕๐๑

ตะวันนับแต่ก้าวขึ้นสู่ท้องฟ้า เร็วที่จะอัสดงคตคือก้าวลงสู่ความดับ สังขารธรรมทั้งหลาย ภายนอกภายในก็เช่นเดียวกัน นับวันจะก้าวหน้าเข้าสู่ความแตกดับ พึงพิจารณาด้วยปัญญาให้รู้เท่าทัน สังขาร เพื่อปล่อยวางไว้ตามสภาพ จะหมดกังวลในภาระใด ๆ ประจักษ์ใจก่อนสังขารธรรมจะแตกดับ ล่วงลับไป สิ่งใดปรากฏชัดซ่องในใจ สิ่งนั้นคือธรรมเครื่องสอนเรา รีบหยิบยกขึ้นพิจารณาทันทีที่ ปรากฏ อย่าปล่อยไว้ให้เป็นข้าศึกแก่เรา สิ่งที่ปรากฏเฉพาะหน้านั้นแล เรียกว่าปัจจุบัน ความรู้สึกตัว ทันทีที่สิ่งนั้น ๆ มาปรากฏ แล้วรีบพิจารณาแก้ไข นี่ก็เรียกว่าปัจจุบัน ปัจจุบันแก่ปัจจุบัน จึงจะเห็น ความบริสุทธิ์ไปเป็นขั้น ๆ จนถึงความบริสุทธิ์อย่างสมบูรณ์

บัว

ฉบับที่ ๑๕

วัดป่าบ้านตาด อุดรฯ

๕ กันยายน ๒๕๐๑

ข้อสำคัญจะพิจารณากว้างแคบรวมลงในไตรลักษณ์ด้วยปัญญา ปรากฏเป็นความสงบสุข
ประจำใจเราแล้วจัดว่าถูก หรือมีทั้งความสงบและความฉลาด เห็นโทษในสิ่งที่เป็นข้าศึกไปเป็นลำดับ
ก็จัดว่าถูก

แม้เจตก็โปรดเดินปัญญาความแยกคายในชั้นนี้และจิตเข้าอย่าลละ ความสงบแต่อย่างเดียว
ไม่เกี่ยวกับปัญญา ก็เน้นซ้ำแต่จุดที่มุ่งหวัง

บัว

ฉบับที่ ๑๖

วัดป่าบ้านตาด อุดรฯ

๒๔ กันยายน ๒๕๐๑

การอบรมทางใจโปรดทำตามที่เคยได้อธิบายให้ฟังแล้วนั้น จะไม่ผิดทางเลย การภาวนาโปรด
ใช้ปัญญาพิจารณาในชั้นนี้ภายในภายนอกให้รอบคอบโดยความมีสติ และให้ถือสติกับปัญญาเป็นธรรม
ในการแก้กิเลส ขออย่าได้พรวดพราด จะเสียหลักความจริงที่มีอยู่ประจำตนทุกเมื่อ กิเลสอาสวะ
ทั้งหมดจะนอกเหนือกับสติปัญญาไปไม่พ้น

บัว

ฉบับที่ ๑๗

วัดป่าบ้านตาด อุดรฯ

๗ ตุลาคม ๒๕๐๑

ฟังหยังอ้าวรุคือปัญญาลงตรงที่ข้าศึก คือกิเลสและกองทุกข์อยู่จึงจะได้ชัยชนะ กิเลสแกลอง
ทุกข์ทั้งมวลไม่มีนอกเหนือไปจากเบญจขันธ์ ฉะนั้นฟังทราบที่ข้าศึกอยู่ที่นั่น ฟังตั้งสติปัญญาลงที่นั่น
อย่าลละ พระพุทฺธ ธรรม สงฆ์ หรือผู้วิเศษทั้งหลายอยู่แทรก ณ ที่นั่น (คือเบญจขันธ์) เอง เพราะ
อะไรเล่า? เพราะจิตธรรมชาติวิเศษ สิ่งสถิตอยู่ในเบญจขันธ์นั้น การพิจารณาอย่างนี้ตรงตามพุทฺธ
ประสงค์ และตรงตามความหมายของธรรมแท้ไม่ผิด อย่างกังวลในความเป็นอยู่หรือความจะแตกตายน
นั้นเป็นอนิจนิตย เห็นความคาดหมาย ให้กำหนดลงที่เป็นทุกข์และวุ่นวาย เพราะสิ่งนี้เองก่อให้เกิดกิเลส
ในจิตฟุ้งขึ้น เพราะความหลงกลมายาของเขา

อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ทั้งสามนี้เป็นธรรมตายตัว ไม่เป็นไปตามความคาดหมายหรือปรุงแต่งของใครทั้งนั้น ฉะนั้นจงหยั่งสติปัญญาลงให้เป็นธรรมตายตัวโดยชัดเจน จึงจะเป็นจิตที่ตายตัวไม่หลอกตน และจะหายกังวลในชั้นนี้ ซึ่งจะเข้าไปในหน้าที่แต่ละชั้นนี้ เรื่องกลัวแลกังวลในชั้นนี้จะแตกดับ ก็คือก่อไฟเผาตัวและจิตให้กิเลสฟุ้งและลูกกลามนั่นเอง อย่างไรก็ตาม ไร ๆ ชั้นนี้ต้องแตกแน่ ให้พิจารณาชั้นนี้ที่จะต้องแตกแน่ให้ชัดด้วยปัญญา เมื่อชัดแล้วความรู้ที่แท้จริงนี้ไม่แตกตามชั้น ฉะนั้นท่านผู้รู้ชั้นชัดเจนนิจไม่เดือดร้อน เพราะชั้นนี้จะตั้งอยู่ หรือชั้นนี้จะแตกไปเมื่อไร นี่คือหลักการพิจารณาที่แท้จริง และความรู้ที่แท้จริงต้องเป็นอย่างนี้ อย่าให้ส่ายสั่นไปในทางอดีตอนาคต ปัจจุบัน เป็นกฎความจริงที่จะร้อยถอนกิเลสโดยสิ้นเชิง นอกนั้นคือเรื่องกงจักรหมุนรอบตัวเอง ฟุ้งทราบบัวอย่างนี้ตลอดกาลด้วย

บัว

ฉบับที่ ๑๘

วัดป่าบ้านตาด อุตรดิตถ์

๙ มกราคม ๒๕๐๒

เรื่องการพิจารณาทางใจของแม่เจต ซึ่งออกคันคิดบ้าง พักสงบบ้าง และพิจารณาอาการของจิตบ้าง ประสานกันไปในนั้นเป็นการชอบแล้ว ไม่ต้องมีการแก้ไขอะไรอีกแล้ว นอกจากเวลาจิตพิจารณาเกินขอบเขต ไม่ค่อยหยุดยั้ง ก็พยายามให้จิตพักสงบเสียบ้าง เพื่อเป็นกำลังใจในการคิดค้นต่อไป อาการของจิตซึ่งเกิด ๆ ดับ ๆ เป็นสิ่งสำคัญจะต้องพิจารณาให้รอบคอบถี่ถ้วน

บัว

ฉบับที่ ๑๙

วัดป่าบ้านตาด อุตรดิตถ์

๒๖ มกราคม ๒๕๐๒

อาการป่วยของอาตมากำเริบบ้าง หายบ้าง อย่าวิตกไปมากนัก เรื่องของชั้นนี้ต้องเป็นอย่างนั้น ทุกชั้นนี้ และเป็นทั่วโลกไม่ลำเอียง หากว่าทุกข์หายไปจากโลก อริยสัจที่พระองค์ตรัสไว้ก็คงไม่ครบ ศาสนธรรมก็ไม่สมบูรณ์อยู่ เท่าที่ศาสนธรรมมีสมบูรณ์อยู่ก็เพราะอริยสัจมีสมบูรณ์ ฉะนั้น ทุกขสัจ จึงจัดว่าเป็นศาสดาเอก แทนพระพุทธเจ้าซึ่งปรินิพพานแล้ว อาตมาเองไม่เสียใจในการที่ทุกข์จะเกิดขึ้น กำเริบรุนแรง หรือทุกข์จะหายไปจากชั้นนี้ แม้ทุกข์จะหายไปก็หายไปเพื่อเกิดขึ้นอีกเท่านั้น ไม่เพื่ออื่น

ใดทั้งสิ้น トラบเท่าซันธ์แตกดับ ทุกซังจะดับโดยสิ้นเชิง คุณโยมมารดาและคุณแม่แก้วคิดถึงคุณทั้งสองมาก นับว่าคุณทั้งสองมีวาสนามาก ฉะนั้นจงภาคภูมิใจในวาสนาของตน เอว.

บัว

ฉบับที่ ๒๐

วัดป่าบ้านตาด อุตรฯ

๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๒

การพิจารณาอย่างว่านั้นถูกต้องแล้ว ความมีสติประจำจะพิจารณาอาการใดก็ชื่อว่าถูกต้อง เว้นเสียแต่ไม่มีสติ สติเป็นธรรมจำเป็นยิ่งนัก อย่าปล่อยวาง อย่าวิตกว่าเราจะไม่ดี ขอให้สติปัญญา รักษาใจขณะที่เคลื่อนไหว อะไรผ่านจิตขอให้ผ่านสติปัญญาพิจารณาไปพร้อม ๆ กัน นี้แลบ่อเกิดแห่งความดี ความดีไม่อยู่ในที่ไหน ๆ อย่าคาดคะเนไป จะเสียหลักของนักปฏิบัติ อาตมาเป็นห่วงคุณทั้งสองมาก เพราะถือว่าเป็นอาจารย์ผู้ฝึกสอน แต่อย่าลืมอาจารย์เอก คือสติปัญญาซึ่งมีอยู่กับตัวทุกเมื่อ สติปัญญานี้เองจะเป็นคู่เป็นคู่ตายของเราแท้ ๆ บาปความชั่วลามกไม่มาจากไหน ไม่ต้องพรันพรัง หวั่นไหวต่อภายนอก แต่พึงทราบวจิตเป็นเครื่องหลอกในเวลาที่เราไร้สติปัญญา ฉะนั้นจงจับอาวุธคือ สติปัญญาไว้กำกับตัว จะร่มเย็นตลอดกาล จิตดวงเดียวเท่านั้นที่พึงกำหนดให้รอบคอบในตัวเอง อย่าตื่นเงาของตัว คืออาการของจิต เอว.

บัว

ฉบับที่ ๒๑

วัดป่าบ้านตาด อุตรฯ

๑๑ เมษายน ๒๕๐๒

การพิจารณาทั้งสองด้านเป็นการถูกต้องดีแล้ว ที่เห็นชัดบ้าง ไม่ชัดบ้าง เป็นเพราะสติแล โอกาสของความเพียรที่สะดวกบ้าง ไม่สะดวกบ้าง แต่ไม่ต้องหวั่นไหวตามอาการที่ชัดบ้าง ไม่ชัดบ้าง พึงทำความเข้าใจว่า สัจจะมีอยู่ในภายในจิตอย่างไม่ปิดบังตลอดกาล ความรู้ชนิดหนึ่งซึ่งคงที่ และรับรู้ให้ว่าขณะนี้เห็นชัด ขณะนี้เห็นไม่ชัด ความรู้อันนี้เองเป็นความรู้ที่จะทรงอริยสังขไว้ได้ตลอดกาล ความรู้นอกนั้นเป็นความรู้ที่ตั้งขึ้นและดับไปตามอาการที่เกิดดับ ไม่สามารถจะทรงอริยสังขไว้ได้ ใครหลงตาม ผู้นั้นจะเดือดร้อนตลอดกาล

ฉะนั้น พึงกำหนดให้รู้ตามเพลงของเขา อย่าหลงตาม ไฟกับน้ำมีประโยชน์เสมอกัน ขาดธาตุทั้งสองนี้ โลกก็แตกตั้งอยู่ไม่ได้ ทุกข์สมุทัยก็เช่นกัน นักปราชญ์ไม่ขาดสูญจากโลก เพราะทุกข์สมุทัยเป็นเครื่องหนุน ฉะนั้นทุกข์สมุทัยจึงควรเป็นเวทีของนักปฏิบัติไม่เลือกหน้า เราผู้หนึ่งเป็นนักปฏิบัติ ต้องยกทุกข์สมุทัยขึ้นเป็นหินลับ ยกปัญญาขึ้นเป็นมีด-ลับหินให้คมกล้าฝ่าฟันข้าศึก ซึ่งเกิดขึ้นกับตน อย่าเห็นทุกข์สมุทัยเป็นคนละคน นอกจากตนไป และอย่าเห็นนิโรธ มรรคเป็นมิตรสหายมาจากต่างแดน พึงทราบวาอริยสังข์ทั้งสี่เป็นลวดลายของจิตดวงเดียวของคน ๆ เดียวเท่านั้น

ที่ถูกแท้ไม่ได้เอาที่ความเห็นชัดและไม่ชัดในชั้น ๕ แต่เอาที่เห็นชัดด้วยปัญญา เพราะพ้นจากทุกข์ด้วยปัญญาที่เห็นชัดในไตรลักษณ์ อันเกี่ยวกับการพิจารณาชั้น ๕ เอว.

บัว

ฉบับที่ ๒๒

วัดป่าบ้านตาด อุดรฯ

๑๘ เมษายน ๒๕๐๒

ธรรมไม่เป็นของลับแก่ผู้สนใจจริง ต้องประจักษ์ใจแน่ และเป็นธรรมชาติมีอยู่ทุกกาล ผู้ที่ยังไม่เห็นไม่รู้ ก็อย่าเสียใจ ให้ดำเนินไปตามความสามารถ การค้นคิดอย่าให้เพลินเกินขอบเขต ให้มีเวลาพักจิตตามที่สอนไว้ ธรรมคู่แข่งชั้น เพราะการค้นคิด (ปัญญา) กับการพักสงบ (สมาธิ) เป็นธรรมอาศัยกัน มีความจำเป็นเท่าเทียมกัน ให้ดำเนินตามที่แนะนำนี้ ใจจะดำเนินไปด้วยความราบรื่นปราศจากอุปสรรค การบวชหรือไม่บวชนั้น ยังไม่เป็นปัญหาที่ควรคิดให้เกิดกังวล การแก้กิเลสทุกประเภทเป็นปัญหาสำคัญยิ่งกว่าอื่น ความบริสุทธิ์ไม่ใช่เพชฌฆาต อย่างกลัวชั้นจะแตกเพราะความบริสุทธิ์ทำลาย ให้เห็นในใจเราแจ้งประจักษ์ดีกว่าเชื่อข่าว แม้แต่อาหารในถ้วยชามยังมีกระดูกและก้างแฝงอยู่ เรื่องข่าวก็เช่นกัน ย่อมมีสิ่งเคลือบแฝง โปรดอย่ากังวลในสิ่งที่ไม่ควรกังวล

สรุปความการพิจารณา พึงค้นคิดให้เห็นชั้นจิตโดยรอบคอบ กิเลสอยู่ที่นั่นเอง สันติธรรมก็อยู่ในที่แห่งเดียวกัน หมัดกิเลสก็เห็นสันติธรรมโดยสมบูรณ์ เรื่องเหล่านี้ครูอาจารย์ของเราท่านผ่านมาหมดแล้ว ต้องลงเอยกันที่รู้เท่าจิตดวงเดียว ฉะนั้นเราพยายามให้เป็นอย่างท่านให้จงได้ จะเป็นศิษย์มีครูแท้ร้อยเปอร์เซ็นต์

บัว

ฉบับที่ ๒๓

วัดป่าบ้านตาด อุดรฯ

๔ กรกฎาคม ๒๕๐๒

การดำเนินจิตสำหรับแม่เจตนั้น ไม่มีอะไรกว้างขวาง นอกจากจะพิจารณาชั้นธัมมกับผู้รู้ให้เห็น ประจักษ์ด้วยปัญญา ความรู้ ความหลง ความฉลาด ความโง่ ความเศร้าหมอง ความผ่องใส ทั้งนี้จะรวมหัวกันอยู่ในจุดผู้รู้หนึ่งแห่งเดียว จึงกำหนดพิจารณาหรือทำลายจุดผู้รู้ให้แตกกระจายไปด้วยปัญญา อย่าสงวนหรือสำคัญว่าเป็นของจริง แล้วถ่อมมันไว้ จะเป็นภัยแก่ตนไม่รู้หาย จึงทำความระวัง อย่าหลงตามหรือยึดถือสิ่งที่กล่าวมานี้ เพราะอาการทั้งหมดที่เกิดจากผู้รู้ก็ดี ตัวผู้รู้ก็ดี นี่คือสิ่งหลอกลวงให้คนโง่หลงนั่นเอง เราจึงรู้เท่าสิ่งเหล่านี้ด้วยปัญญา ขออย่าอีกว่า อย่าเกรงกลัวว่าความรู้จะสูญหายไปในเวลา ผู้รู้ซึ่งเป็นตัวผสมกับยาพิษได้ถูกทำลายด้วยปัญญา ผู้รู้อันนี้เองเป็นเหตุทำให้เกิดแก่เจ็บตายของสัตว์ให้เป็นไปไม่มีวันสิ้นสุด ฉะนั้นจึงทำลายผู้รู้ให้แตกทำลายไปโดยสิ้นเชิง อย่ายึดถือเอาไว้แม้แต่น้อย ผู้รู้แลอาการของผู้รู้ทั้งหมด มีความเศร้าหมองผ่องใส เป็นต้น เป็นกองทัพแนวหน้าของอวิชชา ร้อยเปอร์เซ็นต์ ให้พยายามพิจารณาเพื่อรู้เท่าและปล่อยวางโดยถ่ายเดียว

ส่วนผู้รู้ที่จะเป็นองค์สันติ (พระนิพพาน) แท้ ไม่ใช่ผู้รู้อันขวางหน้าเราอยู่นี้ ผู้ที่เป็นสันติแท้ ไม่มีอาการใด ๆ แทรกแม้แต่น้อย และก็ไม่ใช่ผู้รู้ที่ผสมนี้เลย ไม่ใช่ผู้รู้ที่จะแยกตัวออกจากสิ่งผสมนี้ด้วย ผู้รู้ที่ผสมนี้จะต้องสลายตัวไปพร้อม ๆ กับสิ่งผสมในขณะที่ปัญญาของเราครอบงำนั่นเอง ส่วนผู้รู้ที่เป็นองค์สันติแท้ เราจะรู้ประจักษ์ขึ้นกับเรา ในขณะที่ผู้รู้กับสิ่งผสมถูกทำลายลงด้วยปัญญาญาณ จะหมดปัญหาใด ๆ ในขณะนั้น ฉะนั้น จำให้ตีตีความหมายแห่งธรรมที่แสดงมานี้ให้แตก สมบัติคือสันติธรรม (พระนิพพาน) จะเป็นของเราแท้ หนีไปไม่พ้น

สรุปความ การพิจารณาให้ลงในไตรลักษณ์ มีอนัตตาเป็นภาชนะอันสุดท้าย จึงพิจารณาทิ้งลงปล่อยลงในภาชนะนั้น เหว

คุณเอี่ยม อาตมาก็เป็นห่วงมาก ฉะนั้นจึงพยายามปล่อยอดีต อนาคต และเจตสิกธรรมอันชั่วร้ายที่จะเกิดขึ้นในปัจจุบันแล้วลุลากไปสู่อดีต อนาคต อันเป็นตัวเพศฆาตคอยสังหารความสงบของเรา ปัจจุบันเท่านั้นเป็นตัวมิตร มิตรที่ดีจะเป็นอดีต อนาคตก็เป็นมิตร (มิตร หมายถึงเจตสิกที่เป็นกุศล) ถ้าเป็นเพศฆาตแล้วไม่ว่าอดีต อนาคต แม้แต่เกิดขึ้นในปัจจุบันก็เป็นเพศฆาต เพราะสามารถทำลายความสงบของเราได้ เราต้องการความสงบสุข จึงพยายามสนใจในอารมณ์ที่เป็นกุศลอย่างกังวลเที่ยวก่อไฟขึ้นเผาตัวเอง ไฟโดยเฉพาะไฟอดีต อนาคต ถึงคนทั้งหลายคิดว่าเราทำชั่วไว้ในอดีต และเราจะไปเสวยทุกข์ในอนาคต อย่างนี้เรียกว่าจิตส่งไปทางอดีตอนาคต สิ่งทั้งนี้เราเคยผิด เราต้องแก้โดยปัจจุบัน ถ้าปัจจุบันแก้ไม่ได้ ใคร ๆ ในโลกแม้พระพุทธเจ้าก็ทรงบริสุทธิไม่ได้ และจะวางโอวาทแก่สัตว์ทั้งหลายเพื่อแก้ความผิดซึ่งตนทำมาก็ไม่ได้ แต่ความผิดของผู้หลงก็ยังมีอยู่ในโลก

ธรรมจึงยังมีอยู่ในโลกเพื่อแก้ความผิดที่ตนทำ ฉะนั้น เรามีความผิดทุกคน จึงพยายามแก้ความผิด
 ของตนตามโอวาทของพระองค์ทรงสอนไว้ จะได้พ้นจากภัยไปโดยลำดับ อย่าสงสัยน้ำเป็นเครื่องชำระ
 สิ่งสกปรก ธรรมเป็นธรรมชาติล้างความชั่ว ซึ่งเกิดขึ้นจากกายวาจาใจ เอวัง

บัว

ฉบับที่ ๒๔

วัดป่าบ้านตาด อุตรดิตถ์

๒๑ กรกฎาคม ๒๕๐๒

เรื่องชั้นทั้งโลกมีเตรียมตั้งขึ้น ตั้งอยู่ แล้วเตรียมแตกดับไปเท่านั้น ไม่ว่าชั้นใด ๆ บรรดา
 ประจำในสัตว์และสังขาร เราเคยได้เห็นได้ยินจนชินตา ชินหู ชินใจ ในความตั้งขึ้น แยกไปของชั้น
 เหล่านี้ทั่วแผ่นดิน เฉพาะอย่างยิ่งในโรงฆ่าสัตว์ ในครัวไฟ เตาไฟ ซึ่งมีอยู่ทุกหนทุกแห่ง ซึ่งออกไปจาก
 ตัวเรา เราพึ่งน้อมความเป็นอย่างนั้นของมนุษย์และสัตว์เข้ามาเป็นเครื่องพร่ำสอนตนเราว่า จะต้อง
 เป็นเช่นเดียวกับสิ่งที่ผ่านความรู้สึกเรามาแน่ ๆ สิ่งที่เสมอกันทั้งโลก คือความเกิด ความตาย ไม่มีใคร
 ยิ่งหย่อนกว่าใคร คະแนมเต็มเท่ากัน เรื่อย่าห้วนไหวต่อทุกข์ที่เกิดขึ้นในกาย จึงตั้งสติปัญญาไว้เฉพาะ
 หน้า ตรงที่ทุกข์เกิดขึ้น อย่าหมายใจว่าทุกข์ที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าเป็นศัตรูเรา พึ่งทำความเข้าใจว่า ทุกข์
 ที่เกิดขึ้นนี่คือของจริงประกาศตน รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค
 ทั้งหมดนี้มีอยู่ในตัวเรา เป็นของจริงเสมอกัน ฉะนั้น จึงทำใจให้กล้าหาญและเด็ดเดี่ยวต่อทุกข์ที่
 เกิดขึ้น จึงพร่ำสอนตนว่าเราเท่านั้นที่จะรู้สาเหตุของทุกข์ที่จรมาเกิดขึ้นหมดทั้งมวลของทุกข์ และจะ
 สามารถบังคับจิตให้ตั้งอยู่โดยเที่ยงธรรม ไม่เอนเอียงไปตามทุกข์ที่ประกาศตัว

ชั้นเกิดขึ้นกับเรา ฉะนั้นทุกข์จึงเกิดขึ้นกับเรา เราเท่านั้นเป็นนักต่อสู้เพื่อความเที่ยงธรรม
 เฉพาะตน ไม่มีใครช่วยได้ ทุกข์จะดับหรือไม่ดับ ขึ้นอยู่กับปัญญาพิจารณาตามเป็นจริง ไม่ขึ้นอยู่กับ
 ความห้วนไหวหรือความอยากให้หาย ฉะนั้นไม่ควรสั่งสมธรรมทั้งสองประเภทนี้ให้เกิดขึ้นภายในใจ
 จะเป็นภัยแก่เราเปล่า ๆ พึ่งพร่ำสอนตนว่า คนและสัตว์ทั้งโลกก่อนจะตาย ต้องเผชิญทุกข์และทนทุกข์
 ด้วยกันทุกราย ไม่ใช่จะประสบทุกข์ ทนทุกข์เฉพาะเราคนเดียว ทุกข์เกิดขึ้น ทุกข์ต้องดับไป ใจไม่
 เกิดขึ้นจึงไม่ดับตามทุกข์ ฉะนั้น เมื่อใจเป็นอมตะไม่ตาย จึงไม่ควรห้วนไหวไปตามทุกข์ ซึ่งเป็นตัวเกิด
 ตัวดับ (ไม่ใช่อันเดียวกัน)

กายคน-สัตว์อื่น ๆ แยก กายเรายัง กายเราแตกส่วนใจเรายัง ไม่ควรเป็นทุกข์เดือดร้อนไป
 ตามทุกข์ ซึ่งเท่ากับพองน้ำแตกไปเท่านั้น ทุกข์เป็นสิ่งที่เกิดดับ ใจเป็นธรรมแห่งหนึ่งจากทุกข์ แต่ไม่เกิด
 ไม่ดับเหมือนทุกข์ จึงไม่ควรไหวตามทุกข์ซึ่งเกิด ๆ ดับ ๆ เมื่อใจเป็นธรรมแห่งหนึ่งแล้ว เราก็มีอำนาจ
 และหน้าที่ที่จะต้องพิจารณาทุกข์ได้อย่างเต็มที่ โดยไม่ต้องข้องอ้อกับทุกข์แต่อย่างใด จึงพิจารณาว่าทุกข์
 เกิดจากอะไร ใครเป็นผู้ใส่นามว่าทุกข์ อวัยวะทั้งหมดไม่ใช่ทุกข์ หากว่าอวัยวะทั้งหมดเป็นทุกข์ คน

สัตว์ตายแล้วนำไปเผาไฟฝังดิน เขาไม่เห็นบ่นว่าทุกข์ ทุกข์ปรากฏอยู่กับคนสัตว์ที่ยังเป็นอยู่ อะไรทำให้เป็นอยู่คือใจ ใจหลงทุกข์ใจจึงเดือดร้อน ใจรู้ทุกข์แล้วก็เห็นทุกข์เป็นของจริง แม้ทุกข์จะเกิดขึ้นในกายหรือจะดับไป ใจก็ไม่ตื่นเต้นหวั่นไหว นี่แหละจึงจะหมดกังวล โปรตพิจารณาอย่างนี้ โรคของคุณเกี่ยวกับความแก่ชรา เยี่ยวยายาก โปรตเยี่ยวยากไปทั้งภายนอกภายในใจ แม้อย่างไรให้ขาดทุน คนทั้งโลกไม่มีใครยิ่งหย่อนกว่ากันคือความตาย ตายเหมือนกันหมด เอว

บัว

ฉบับที่ ๒๕

วัดป่าบ้านตาด อุดรฯ

๑ เมษายน ๒๕๐๒

เรื่องจิตใจ แม่เจตพิงดำเนินไปด้วยความมีวิचार สิ่งใดปรากฏขึ้นเฉพาะหน้า พึงกำหนดให้รู้ เหตุผล อย่าด่วนถือเอา จะเป็นดี-ชั่ว เศร้าหมอง ผ่องใสใด ๆ พึงกำหนดให้รู้แจ้งเพื่อปล่อยวางเสียสิ้น ไม่ใช่เป็นของควรถือเอา ข้อควรระวังคือสุขกับผ่องใส เป็นสิ่งจะควรติดโดยแท้ ในขณะที่เดียวกัน สองสิ่งนี้ ถ้าเราติดจะเป็นมารแก่เราเช่นเดียวกับสิ่งอื่น ๆ ฉะนั้นเพื่อความรอบคอบด้วยปัญญา จงพิจารณาให้เห็นว่าสิ่งที่ปรากฏกับจิตทั้งหมด จงเห็นว่าตกอยู่ในไตรลักษณ์สิ้น ไม่ควรถือเอาเด็ดขาด เมื่อเรารู้เท่าหมดแล้ว ธรรมที่ไม่มีปัญหาว่าเกิดดับจะเป็นของเราตลอดอนันตกาล จงจำให้ดี

บัว

ฉบับที่ ๒๖

วัดป่าบ้านตาด อุดรฯ

๑๒ ตุลาคม ๒๕๐๒

การพิจารณาของแม่เจตน์ว่าถูกต้องดี ขอให้ยึดหลักว่า “ขั้นธกักับจิตเป็นสิ่งที่เราจะพิจารณาไม่ขาดระยะ และเป็นสิ่งสำคัญกว่าอื่นทั้งหมด” เรื่องจิตจะบริสุทธิ์หรือละเอียดขึ้นไปอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับจิตทำงานการค้นคิดให้รู้ตามเป็นจริงในขั้นธกัทั้งหลาย หน้าที่ของขั้นธกัที่เขาทำงานอยู่ประจำอริยาบถ ก็คือความตั้งขึ้นแลดับไปเท่านั้น ยกสังขารขั้นธกัเป็นตัวอย่าง คือสังขารจะคิดขึ้นปรุงขึ้น ทางดีก็ตาม ทางชั่วก็ตาม คิดเรื่องอดีตก็ตามอนาคตก็ตาม จะต้องดับไปในขณะ ๆ ทุกประเภทที่คิดขึ้นปรุงขึ้น ขอแต่เราจงจับหลักของสังขารไว้ด้วยดี ยกสติปัญญาเข้าไปใกล้ชิดต่อความเกิดดับของสังขารทุกเวลา แม้เวทนา สัญญา เป็นต้น ก็โปรดพิจารณาทำนองเดียวกัน จะต้องทำหน้าที่เกิดดับเช่นเดียวกัน

อย่าทำความคาดหวังว่ากลัวลำบากหรือรำคาญ หรือละเอียดบริสุทธ์ไปก่อนความเป็นเองของจิต สุข ทุกข์ เศร้าหมอง ผ่องใส เป็นต้น ที่เกิดขึ้นให้ถือว่าเป็นธรรมเครื่องเตือนสติปัญญา อย่าถือว่าเป็นของเอาหรือของทิ้ง ให้ถือว่าเป็นสิ่งที่จะต้องรู้เท่าเสมอกันหมด อย่าแสดงความดีใจ เสียใจไปตามสิ่งที่ปรากฏขึ้นแลดับไป ผิดหลักของผู้จะยกตนให้พ้นความลำเอียงในสภาวะธรรม ไม่ว่าประเภทใด ๆ ทั้งหมด ฟังทราบว่ามันทั้งหมดที่มีอยู่ในตัวเรา ไม่ใช่เป็นของขว้างทิ้ง หรือจะถือเอา แต่เป็นของจะรู้เท่าด้วยปัญญา แล้วต่างฝ่ายต่างก็อยู่ตามความเป็นจริงของตน ๆ ไม่สับสนกัน จึงจะไม่มีเรื่องยุ่งเกิดขึ้น เมื่อไม่มีเรื่องก็ไม่มีความคิดเกี่ยวข้อง พอที่จะหาทนายและผู้พิพากษามาช่วยเบิกความและตัดสิน

อนึ่ง แม้จิตคือผู้รู้ เมื่อถึงขั้นรู้เฉพาะจิตไม่เกี่ยวกับอารมณ์ใด ๆ แล้ว ก็ฟังพิจารณาเฉพาะจิตด้วยปัญญา เช่นเดียวกับการพิจารณาขั้นทั้งหลาย ไม่เช่นนั้นจะทำความพอใจในผู้รู้ ก็จะติดผู้รู้เข้าอีก ยิ่งจะเป็นผู้รู้ที่เต็มไปด้วยความหลง ข้อสำคัญเราอย่ากลัวผู้รู้จะหนีหายไปจากตัวเรา ในขณะที่เราจะพิจารณาหรือกลั่นกรองผู้รู้ ให้ทำความเข้าใจว่า สิ่งทั้งหมดทั้งนอกร่าง นอกใจ ทั้งในกาย ในใจ ทั้งใจ สิ่งใดจะเคลื่อนไหวไปอย่างไร จะแตกจะดับก็ขอให้เราเห็นชัดด้วยปัญญาญาณ ว่าสิ่งนั้น ๆ แตกดับไป เราอย่ามีส่วนเกี่ยวข้องว่าเราจะถูกทำลายหรือแตกดับไปตามสิ่งนั้น ๆ ธรรมชาติใดที่จะเป็นธรรมชาติที่ประเสริฐ ธรรมชาตินั้นจะปรากฏชัดขึ้นกับเราทันที และธรรมชาตินั้นไม่อยู่ในกรอบของความเกิดขึ้นแลแตกดับสูญไปตามใคร ๆ ด้วย นั่นแหละเรียกว่าธรรมดวงเอก คือพุทธธรรม พุทธธรรมคือผู้รู้ที่บริสุทธ์ (พระพุทธเจ้าแลสาวกทั้งหลาย ท่านได้ธรรมดวงนี้ จึงเป็นผู้ประเสริฐสุดของไตรภพ โลกทั้งสามได้กราบไหว้ ก็กราบไหว้ธรรมดวงนี้เอง หาได้นอกเหนือไปจากตัวเราตัวท่านที่ไหนไม่)

ฉะนั้น จงพยายามตามที่อธิบายมานี้ สมบัติคือธรรมดวงเอก จะกลายเป็นของเราในวันหนึ่งแน่ เพราะสมัยนี้หากคนผู้จะทำตนเพื่อดวงธรรมดวงเอกนี้หายากมาก และจะหาครูอาจารย์ผู้ที่จะมาชี้ทางเพื่อธรรมดวงเอกได้โดยถูกต้องแก่นักศึกษาแลนักปฏิบัติผู้มุ่งหวังอยู่แล้วเต็มใจ ก็หายากเช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้น ๑.ธรรมดวงเอก ๒.ผู้มุ่งหวังธรรมดวงเอก ๓.ผู้ชี้ทางเพื่อธรรมดวงเอกโดยถูกต้อง ทั้งสามซึ่งเป็นของหายากนี้ แต่ไม่ยากไปทุกราย ไม่ง่ายจนเกินไปถึงกับไม่เป็นของแปลก ธรรมชาติทั้งสามนี้ที่ว่าหายาก ควรจะได้เป็นของสะดวกสำหรับเรา เพราะเข้าใจว่าเราเป็นคน ๆ หนึ่งที่ได้มีวาสนาบารมี มาประพุดิตนเพื่อธรรมอันเอกกับเพื่อนพุทธบริษัทเพื่อความดีของพระพุทธเจ้า เอวัง

อาตมาเป็นห่วงคุณทั้งสองมาก การป่วยฟังทราบว่าเขาจะมาเตือนเรื่องหนี้สิน ต่อไปเขาจะมาทวงหนี้สินกลับคืน จงรีบตั้งเนื้อตั้งตัวด้วยอริยทรัพย์

บัว

ฉบับที่ ๒๗

วัดป่าบ้านตาด อุตรฯ

๗ ธันวาคม ๒๕๐๒

อาการของจิตทุกอาการที่เกิดขึ้นต้องดับและแปรปรวน อย่าตื่นเงาของจิตตัวเองจะเดือดร้อน ความรู้ว่าเปลอและไม่เปลอเป็นทางที่ถูกต้องแล้ว ความเลื่อมความเจริญเป็นอาการของโลก ให้รู้เท่า ผู้รู้ว่าเลื่อมหรือเจริญ นี่แหละเป็นธรรมที่คงที่ ความรับรู้ทุกขณะนี้แลเป็นธรรมยั่งยืน เราเป็นนักปฏิบัติอย่าหลงตามอาการของความเลื่อมความเจริญ จงรู้ตามอาการ จึงจัดว่าเป็นผู้ฉลาดในธรรม ดวงไฟยังมีดอกแสงควันไฟ ต้องแสดงความเกิดความดับจากดวงไฟเป็นธรรมตา จิตยังมีอาการเกิด ๆ ดับ ๆ ซึ่งเกิดจากดวงจิตต้องมีเช่นเดียวกัน ข้อสำคัญอย่าหลงตาม เลื่อมจงรู้ตาม เจริญจงตามรู้ เปลอหรือไม่เปลอจงตามรู้ทุกอาการ จึงจัดว่านักค้นคว้าความรู้เท่าในอาการเกิด ๆ ดับ ๆ ของสิ่งเหล่านี้ ด้วยปัญญาเสมอไป นั่นแลจัดว่าเป็นผู้รู้ จะรู้เท่าทันโลกและเรียนโลกจบ จึงจะพบของจริง

กระพี้ต้องหุ้มห่อแก่นไม้ไว้ฉันทใด กระพี้ธรรมก็ห่อหุ้มปกปิดแก่นธรรมไว้ฉันทนั้น อาการเกิด ๆ ดับ ๆ ดี ชั่ว เลื่อม เจริญ เปลอ ไม่เปลอ เหล่านี้จงทราบว่าเป็นกระพี้ธรรมปกปิดแก่นธรรมคือของจริงไว้ ใครหลงตามชื่อว่าคว่ำเอากระพี้ธรรม จะนำความเลื่อม ความเจริญเป็นต้น มาผันดวงใจให้ตีรันจนตามดูโลกและรู้โลกของตนไม่จบ จะพบแต่ของปลอม อาการที่ปรากฏขึ้นมาจากจิต จะดี ชั่ว สุข ทุกข์ เลื่อม เจริญ เปลอ ไม่เปลอ เศร้าหมอง ผ่องใส นี่เป็นเครื่องเตือนสติปัญญา จงตามรู้ทุกอาการ อย่าด่วนถือเอา การเดินทางต้องมีสูง ๆ ต่ำ ๆ ลุ่ม ๆ ดอน ๆ ตลอดทางจนถึงที่อยู่ฉันทใด การเดินทางธรรม (คือการดำเนินทางจิต) ต้องประสบอาการต่าง ๆ มีดีชั่วเป็นต้น ซึ่งจะเกิดจากจิตเช่นเดียวกัน จนถึงจุดจบของสมมุติ จึงจะไม่ประสบอาการเช่นนี้อีก

การเดินทางอย่าถือความร้อนหนาว ความสูงต่ำในระยะทางมาเป็นอุปสรรค จงมุ่งความถึงที่ประสงค์เป็นสำคัญ การดำเนินทางใจ อย่าถืออาการดีชั่ว เป็นต้น ที่เกิดจากใจมาเป็นอุปสรรค จงตั้งใจพิจารณาสิ่งที่มาสัมผัสด้วยปัญญาตลอดไป จนถึงจุดจบของสิ่งที่มาสัมผัส อย่าหวั่นไหวตามอาการที่เกิดขึ้นเฉพาะใจ จะเป็นนักรบต้องประสบกับข้าศึกคืออารมณ์ จงสู้รบด้วยปัญญา จนเห็นความจริงของอารมณ์นั้น ๆ ครูเอกของเราก่อนหน้าจะปรากฏเป็นองค์ศาสดาของเรา ต้องผ่านข้าศึกเช่นเดียวกับเรา แม้อาจารย์ของเราจะนำธรรมมาสอนเราได้ ต้องขุดค้นขึ้นมาจากอุปสรรค คือสิ่งกระทบเช่นเดียวกับเรา ฉะนั้นจงต่อสู้จนสุดฝีมือ จะสมชื่อว่าเราเป็นศิษย์มีครูแท้

ข้าศึกของเราทุกวันที่เป็นไปอยู่ ไม่มีวันสงบศึกกันได้ ก็เนื่องจากเราเป็นศึกกับตัวเราเอง คือถ้าใจสงบลงไม่ได้ ศิกก็ยังไม่สงบไม่ได้ แท้จริงบาปมารเป็นต้น ไม่มีตั้งค่ายแนวรบ รอรบกับเราอยู่สถานที่ใด ๆ แต่ใจดวงเดียวเท่านั้น ตั้งตัวเป็นเจ้าบาปเจ้ามารประหัตประหารกับเรา ถ้าเราเข้าใจว่าบาปมารคอยเราอยู่ภายนอก ไม่ย้อนกลับความรู้เข้ามาดูจิตผู้เป็นตัวมารแท้ ข้าศึกของเราจะหาวันสงบไม่ได้ จงทราบว่าเป็นเรื่องทุกข์ที่เป็นไปในกายแลจิตของเราตลอดเวลา ถ้าเรามองข้ามทุกข์ก่อนนี้ไป อริยสังคคือของจริงอันประเสริฐ ก็เป็นอันว่าเรามองข้ามไปเช่นเดียวกัน อริยสังคมีอยู่กับเราทุกเวลา จง

ตั้งปัญญาให้เห็นตามความจริงของอริยสัจที่มีอยู่ พระพุทธเจ้าถึงนิพพาน เพราะพิจารณาอริยสัจ เห็นอริยสัจ อย่าส่งใจไปหาบาปบุญนอกจากกายใจ จะผิดหลักผิดทาง อดีตอนาคตจงเห็นเป็นไฟ อย่าส่งใจไปเกาะเกี่ยว ปัจจุบันคือความเพียรมีสติจำเพาะหน้า พิจารณาไตรลักษณ์อันมีอยู่กับขณะนี้แล เป็นธรรมแผดเผาบาปมารได้แท้ จงตั้งจิตลงตรงนี้ ฉะนั้นจงพากันตั้งใจ คุณทั้งสองมีวาสนาบารมีอันได้สร้างไว้มากแล้ว อย่าเสียใจ ไม่เสียทีเลย จงเร่งเข้า

บัว

ฉบับที่ ๒๘

วัดป่าบ้านตาด อุตรดิตถ์

๑๖ มีนาคม ๒๕๐๓

การอบรมจิต จงใช้ปัญญาพิจารณาด้วยดี ในอาการของธรรมทุกแง่ (อาการของจิต) ซึ่งเกิดขึ้นจากจิต ความสัมผัสรับรู้ในขณะที่อารมณ์กระทบจิต ไม่ให้พลั้งเผลอและนอนใจในอารมณ์นั้นแลเรียกว่าความเพียร ดี ชั่ว สุข ทุกข์ เศร้าหมอง ผ่องใส จงตามรู้ด้วยปัญญา แล้วปล่อยวางไว้ตามสภาพ ไม่ยึดถือและสำคัญว่าเป็นตน สิ่งใดปรากฏขึ้นจงกำหนดรู้ อย่าถือเอาแม้แต่อย่างเดียว รู้ชั่วปล่อยชั่ว กลับมาหลงดี ถือสิ่งที่ดีว่าเป็นตน นี่ก็ชื่อว่าหลง จงระวังการมีสติหรือเผลอสติในขณะๆ นั้นๆ อย่าตามกังวล เป็นความผิดทั้งนั้น จงกำหนดเฉพาะหน้า พิจารณาเฉพาะหน้า

กายมีอยู่ จิตมีอยู่ ชื่อว่าธรรมมีอยู่ อย่าหลงธรรมว่ามีนอกไปจากกายกับจิต ไตรลักษณ์ หรือสติปัญญาก็ต้องมีอยู่ในสถานที่แห่งเดียวกัน จงพิจารณาในจุดที่บอกนั้น แม้ที่สุดทำผู้รู้หรือสติให้รู้อยู่ในวงกายตลอด โดยไม่เจาะจงในกายส่วนหนึ่งส่วนใดก็ถูก ข้อสำคัญให้จิตตั้งอยู่ในกาย อย่าใช้ความอยากเลยเหตุผลที่ตนกำลังทำอยู่ก็แล้วกัน การทำถูกจุดผลจะค่อยเกิดเอง ไม่มีใครแต่งหรือบังคับ อย่าส่งจิตไปตามอดีตที่ล่วงแล้ว ไม่มีประโยชน์แม้แต่น้อย

บัว

ฉบับที่ ๒๙

วัดป่าบ้านตาด อุตรดิตถ์

๑๒ กรกฎาคม ๒๕๐๓

ใจเป็นสมบัติอันล้ำค่าในโลก ไม่มีสมบัติใด ๆ จะเทียมถึง สมบัติมากน้อยในโลกชื่อว่าเป็นบริวารของใจ ฉะนั้นจงพากันอบรมใจให้ได้ความสงบเป็นลำดับ อย่าเห็นภัยอื่นนอกจากใจ

ขณะเดียวกันอย่าเห็นคุณค่าในสิ่งอื่นนอกไปจากใจเท่านั้น เป็นบ่อคุณบ่อโทษและบ่อบุญ-บาป ใจนั้นยังมีผู้เหนืออำนาจอีกคือสติปัญญา สติปัญญานี้และจะเป็นเครื่องบังคับใจให้คลายจากชั่วเป็นดี แต่เมื่อใจบริสุทธิ์เต็มที่แล้ว เป็นสติปัญญาสำเร็จขึ้นในตัวเอง ฉะนั้นท่านผู้บริสุทธิ์แล้ว สติปัญญาและความบริสุทธิ์ จึงกลายเป็นอันเดียวกันโดยธรรมชาติ ปรากฏจากคำว่า มรรค (เช่นมรรค ๘ ไม่ใช่ธรรมชาตินี้) เพราะธรรมชาตินี้อยู่นอกเหนือมรรคแลผล ซึ่งเป็นธรรมคู่กัน

ขันธไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา อาการของจิตทุกอาการพึงทราบว่าเป็นไตรลักษณ์เช่นว่านี้ อย่าหลงในอาการของจิตที่แสดงออกทุกขณะ ผู้รู้ซึ่งเป็นที่ตั้งขึ้นแห่งขันธนั้นก็คือตัววิชาแท้ อย่าหลงยึดถือ เพราะผู้รู้อันนี้เป็น อมต ของวิญญูะ ไม่ใช่ อมต ของพระนิพพาน โดยมากมาหลงกันที่ตรงผู้รู้ของวิชานี้ทั้งนั้น ฉะนั้นเมื่อจิตเราได้ชำระเข้าถึงจุดผู้รู้อันนี้ (คือรังวิชา) จงทำลายอย่าให้เหลืออยู่เลย เมื่อผู้รู้นี้ถูกทำลายลงไปแล้ว จึงจะเห็นผู้ที่เป็น อมต ของพระนิพพานประจักษ์ขึ้นในขณะนั้นนั่นเอง ฉะนั้นจงสนใจ จริงหรือเท็จจะเห็นขึ้นจากใจผู้ปฏิบัติโดยแท้ (ของจริงอยู่ที่ของเทียม) ผู้รู้ปกปิดผู้รู้จรรยาโดยนัยนี้ เราต้องการเห็นผู้รู้จริง จงทำลายผู้รู้ปลอมให้สิ้นไป ใจจะเป็น อมต ขึ้นในขณะนั้น อนึ่งความเกิดความดับของขันธไม่มีสิ้นสุด จงตามเข้าไปให้ถึงฐานที่เกิดดับของขันธ ฐานอันนั้นเองท่านเรียกว่า วิชา เอาละ จงพยายามเต็มความสามารถ

บัว

ฉบับที่ ๓๐

วัดป่าบ้านตาด อุดรฯ

สิงหาคม ๒๕๐๓

การภาวนาเพื่อส่งเสริมผู้รู้ให้เด่นชัดก็มี การภาวนาเพื่อทำลายผู้รู้ก็มี เป็นไปตามชั้นของจิต ขั้นต้นต้องอบรมส่งเสริมผู้รู้ให้เด่นชัด จนปรากฏเป็นจุดของความสงบ เราวิตน้ำให้แห้งเท่าไร ยิ่งเห็นตัวปลาในน้ำชัด การพิจารณาอาการของกายจะน้อยหรือมากอาการก็ตาม พิจารณาขันธ์เท่าไร ยิ่งจะเห็นความสงบของใจชัด เช่นเดียวกับเห็นตัวปลาที่วิตน้ำแห้งแล้วนั้น กายเป็นของสำคัญสำหรับจิตที่ยังเกี่ยวข้องกับกาย ส่วนจิตที่เห็นแจ้งในกายจนปล่อยวางได้แล้ว กายไม่เป็นสำคัญ เป็นคนละชั้น ฉะนั้นการทำลายผู้รู้จึงอยู่ในชั้นละเอียดของจิต จะนั่งอยู่ที่เดียว แต่จิตได้ก้าวเข้าอยู่ในความละเอียดที่ควร จะละกิเลสได้หมด ก็ควรทำลายผู้รู้ได้เช่นกัน ข้อสำคัญอยู่ที่จิตละเอียด เช่น สวากของพระพุทธเจ้านั่งฟังเทศน์อยู่ต่อพระพักตร์ของพระองค์ก็ละกิเลสได้หมด การละกิเลสได้หมดก็แสดงว่า รู้เท่าจิตหรือทำลายจิตในขณะนั้น ๆ เอง ถ้าไม่รู้เท่าจิตหรือทำลายจิต ก็ติดหรือหลงจิตไปไม่รอดเช่นเดียวกัน

กายทุกส่วนเปรียบเหมือนน้ำ ปลาในน้ำเปรียบเหมือนจิตที่สิงอยู่ในกาย จงพิจารณากายให้มาก จะเห็นความสงบโดยไม่ต้องสงสัย

บัว

ฉบับที่ ๓๑

วัดป่าบ้านตาด อุตรดิตถ์

๑๗ กันยายน ๒๕๐๓

การภาวนาของคุณเอียน โปรดทำไปตามสภาพของคนแก่ ให้จิตท่องเที่ยวอยู่ในขั้นนี้จะมีกำลังใจดีกว่าเที่ยวที่อื่น ซึ่งเคยคิด เคยเที่ยวมานานแล้ว ถือไตรลักษณ์เป็นอารมณ์เครื่องเล่นของจิตเสมอไป เรื่องแก่ เจ็บ ตาย ไม่มีใครเป็นอาจารย์สอนเขาให้อยู่ในอำนาจได้ เรื่องของขั้นนี้ก็คือเรื่องของไตรลักษณ์และเรื่องแก่ เจ็บ ตายนั่นเอง ใคร ๆ ต้องเป็นอย่างนั้น หนีไม่พ้น จงพิจารณาให้เห็นตามความเป็นจริงของเขา

บัว

ฉบับที่ ๓๒

วัดป่าบ้านตาด อุตรดิตถ์

๒๕ กันยายน ๒๕๐๓

การภาวนาเพื่อความรู้ความฉลาด จงค้นลงที่เบญจขันธ์ ปอกกิเลสต้นหาอยู่ที่ขันธ์ แตนพันทุกข์ก็อยู่ที่ขันธ์ จะกำหนดทุกข์ก็ดี อนิจจังก็ดี อนัตตาก็ดี ในลักษณะใดก็ตาม จงกำหนดให้เห็นประจักษ์ใจจริง ๆ สิ่งเหล่านี้มีอยู่ที่ขันธ์ทั้งนั้น ความทุกข์-ทุกข์ตลอดอวัยวะและตลอดกาล ไม่เที่ยงและอนัตตาก็เช่นเดียวกัน ประกาศอยู่ที่ขันธ์ตลอดเวลาไม่มีว่างเว้น เห็นความจริงจากขันธ์แล้ว หายเพลนิหายโศก กิเลสไม่กว้างไม่แคบ ไม่มากไม่น้อย มีขนาดเท่าตัวหรือเท่าเบญจขันธ์เท่านั้น สันติธรรมคือพระนิพพานก็เช่นเดียวกัน ปัญญารอบขันธ์แล้วก็เท่ากับรอบโลกรอบธรรม หยั่งถึงโลกถึงธรรม ธรรมกับโลกไม่ลึกไม่ตื้นไปจากขันธ์ จงกำหนดลงที่ขันธ์นี้ ความหนาบางของกิเลสเป็นชื่อที่เราตั้งให้เขาต่างหาก ความจริงกิเลสกับนิพพานคือใจดวงเดียวเท่านั้น จะหนาหรือบางก็ใจผู้รู้ดวงเดียวเท่านั้น ไม่มีใครเป็นกิเลสแลนิพพาน อयर้อใจไปอื่น ผิดทางพันทุกข์

บัว

ฉบับที่ ๓๓

วัดป่าบ้านตาด อุตรฯ

๑๙ ธันวาคม ๒๕๐๓

ในจดหมายอาตมาบอกเรื่องการกำหนดจิตโดยเฉพาะบ้าง พิจารณาบ้าง ไม่ได้สอนให้เป็นการขัดแย้ง สำหรับผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นผิด สอนเฉพาะกาลที่จะควรกำหนดเฉพาะจิต หรือสอนเพื่อพิจารณาชั้นในกาลที่จะควรพิจารณา เพื่อพอดีและราบรื่นในการดำเนินจิตเท่านั้น ไม่เช่นนั้นผู้ปฏิบัติจะดำเนินทางจิตไม่พอดีเท่าที่ควร แล้วจะติดอยู่ในวิธีใดวิธีหนึ่งก็จะเอาตัวไม่รอด การกำหนดเฉพาะจิตกับการพิจารณาชั้นในกาลเป็นเวลา นั้น เป็นทางตรงและราบรื่นแท้อย่าสงสัย อาหารเครื่องรับประทานมีทั้งหวานทั้งคาว ต่างก็เป็นอาหารด้วยกัน แต่ผู้รับประทานก็ยังเลือกกาลให้พอเหมาะกับหวานกับคาวนั้น ๆ ฉะนั้น การพิจารณาชั้นในกับการกำหนดเฉพาะจิตก็เป็นอริยสัจอันเดียวกัน แต่ก็พึงเลือกทำตามกาลฉนั้นเหมือนกัน ปัจจุบันธรรมเป็นเครื่องตัดความสงสัย จงกำหนดลงในภายในจิต ซึ่งเป็นเรือนอริยสัจ จะเป็นตัวปัจจุบันตลอดกาล อย่าว่านวยไปอดีตอนาคต ไม่ใช่ทาง แม่เจตก็ผู้หนึ่งที่มีความเป็นไปในจิตต่างกัน จึงต้องสอนต่างกัน ขอให้ผู้ฟังจงกำหนดให้เหมาะกับจริตของตน ๆ ความเกิด ๆ ดับ ๆ ไม่ใช่สิ่งจะควรถือเอา จงกำหนดให้รู้ กว้างแคบไม่ต้องหมายไป มีเรื่องอยู่ที่ไหนจงกำหนดลงที่นั่น ค่อยแรง หนักเบา ตามแต่เหตุการณ์จะมาสัมผัสหรือเกิดขึ้น จงพิจารณาด้วยปัญญา ลึ้นไม่ลึ้น หมดไม่หมด มีจิตดวงเดียวเป็นผู้จะตัดสินด้วยปัญญา ปัจจุบันธรรมเป็นสิ่งสำคัญกว่าสิ่งใดทั้งหมด เอวัง

บัว

ฉบับที่ ๓๔

วัดป่าบ้านตาด อุตรฯ

๑๒ มกราคม ๒๕๐๔

แม่เจตอย่าหลงเพลงของจิตที่แสดงขึ้น ค่อยบ้าง แรงบ้าง อาการใดปรากฏขึ้นจงกำหนดให้รู้ เรื่องปรากฏขึ้นทั้งหมดเป็นสภาวะธรรม ผู้รู้จงอย่าเผลอตัวไปตามอาการนั้น ๆ ช้าหรือเร็วอย่าไปหมาย ความหมายว่าช้าหรือเร็วเป็นเรื่องสมุทัย คือเครื่องหลอก ไม่มีช้าหรือเร็วไปไหนหรอก มีแต่ปรากฏขึ้นที่จิต ดับไปที่จิต รู้อยู่ที่จิตเท่านั้น จงกำหนดอยู่ที่จิตให้รู้ทั้งอารมณ์เกิดจากจิต และให้รู้ทั้งจิต มีเท่านั้น เมื่อยังบกพร่องหรือสมบุรณ์ จิตจะเป็นผู้ตัดสินขึ้นเอง

คุณเอี้ยนก็เช่นกัน อย่าส่ายแส่หาเรื่อง ไม่ดี อดีต อนาคตปรากฏขึ้นจากจิต ซึ่งเป็นตัวปัจจุบันนี้เอง ตัวปัจจุบันคือจิตไม่เอนเอียงแล้วไม่มีอะไรเอนเอียงในโลก จงกำหนดลงที่กายที่จิต สันติธรรมอยู่ที่นี้ ไม่อยู่ในอดีตอนาคต จงกำหนดลงปัจจุบัน คือกายกับจิตทุกเวลาที่ประกอบความเพียร เอว

บัว

ฉบับที่ ๓๕

วัดป่าบ้านตาด อุตรฯ

๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๔

อริยสังข์ประกาศอยู่ในกายในใจตลอดเวลา จงตามพิจารณาให้เห็นจริง อริยสังข์ ๔ ไม่ได้เดินทางมาจากไหน เกิดอยู่กับกายกับใจเราเท่านั้น ฉะนั้น จึงไม่ควรพิจารณาตามคันทาอริยสังข์ในที่อื่น ๆ ให้มากไปกว่าการพิจารณากายกับใจซึ่งเป็นเรือนอริยสังข์แท้ การเจริญขึ้นหรือเสื่อมลงแห่งอาการดีชั่วซึ่งเกิดกับใจ จงกำหนดรู้ด้วยปัญญา อย่าแสวงหา อริยสังข์และศีลสมาธิปัญญาไม่ใช่ธรรมนอกไปจากกายกับใจ ซึ่งพอจะแสวงหาทางใดทางหนึ่ง อวิชชาและวิชชาเกิดจากใจดวงเดียวเท่านั้น จงค้นดูให้เห็นชัด ในอาการของกายและใจ ซึ่งเป็นบ่อทั้งวิชชาและอวิชชา จงอย่าวิตกวิจารณ์ไปกับความเจริญและความเสื่อมแห่งอาการของจิต มันเคลื่อนไหวอย่างไรจงตามรู้ให้หมด รู้หมดแล้วไม่มีอะไรมาแสดงตนเป็นผู้เจริญและผู้เสื่อมต่อไป เหตุที่สิ่งเหล่านี้จะปรากฏดี ๆ ชั่ว ๆ เนื่องจากเราตื่นเงาของตัวเอง (อาการของจิตนั่นเอง) หรือปัญญายังไม่รอบคอบพอ สิ่งเหล่านี้จึงแสดงตนเป็นเจ้ามาได้ สรุพอริยสังข์ ๔ ศีล สมาธิ ปัญญา คือใจดวงเดียวเท่านั้น จงกำหนดให้รู้ด้วยปัญญา จะหมดปัญหาในสิ่งทั้งปวง

บัว

ฉบับที่ ๓๖

วัดป่าบ้านตาด อุตรฯ

เมษายน ๒๕๐๔

จงดูความเคลื่อนไหวของใจที่แสดงความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา อาการของใจ มันเกิดไปถึงไหน และดับไปถึงไหน มันเกิดที่ไหนมันก็ดับลงที่นั่นเอง จงพิจารณาให้ชัดต่อความเกิด-ดับของใจ ความเกิดกับความดับที่ปรากฏขึ้นจากใจ ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ควรถือเอา จงฆ่าแม่คือใจให้ตาย ลูกคืออาการก็จะหมดปัญหาทันที แม้จะปรากฏเกิด ๆ ดับ ๆ ก็ไม่เป็นปัญหา และไม่มีพิษสงอะไรต่อไปอีก อาการของใจจึงจะกลายเป็นขั้นธส้วน ๆ ไม่มีกิเลสเจือปน จะหมดกังวลใด ๆ ลงทันที

บัว

ฉบับที่ ๓๗

วัดป่าบ้านตาด อุดรฯ

๑๗ กรกฎาคม ๒๕๐๔

จงพากันตั้งใจภาวนาอย่าได้ขาดวันขาดคืน เราทุกรูปทุกนามไม่ว่าหนุ่มหรือแก่ เดินใกล้ความตายด้วยกันทุกคน ไม่มีใครจะเดินห่างไกลไปจากความตายได้แม้แต่คนเดียว จิตดวงพยศของเราทุกท่านนี้เอง เป็นดวงจิตที่จะรับเคราะห์กรรมแห่งความพยศของตน ไม่มีสิ่งใดจะมาปรับแทนได้ ฉะนั้นจงพยายามตัดแปลงใจดวงนี้ให้เห็นโทษแห่งความพยศของตน จะเป็นสุขแก่ใจเอง ความพยศเป็นวิญญูะของจิต ไม่มีสิ้นสุดลงได้ เอว

บัว

ฉบับที่ ๓๘

วัดป่าบ้านตาด อุดรฯ

๗ สิงหาคม ๒๕๐๔

การพิจารณามีนัยต่างกัน ใครถนัดโดยวิธีใดในวงแห่งกาย จงพิจารณาตามความถนัดของตน ไม่เป็นข้าศึกต่อผลร้ายได้ อันจะเกิดขึ้นจากการพิจารณากาย จะเป็นกายนอกกายในไม่ผิด เพราะการพิจารณากายใดก็เพื่อความถอดถอนความกังวลจากกายหรือความยึดมั่น อันเป็นกิเลสประเภทหนึ่ง จากความถือกายด้วยกัน จงบังคับลงที่จุดเป้าหมายคือกาย ไม่เป็นความเสียหายแต่อย่างใด เรื่องไตรลักษณ์จะเป็นสิ่งรู้ขึ้นจากการพิจารณากาย หนีไปไม่พ้น ความสงสัยเป็นภัยต่อการดำเนิน นักปราชญ์ทั้งหลายถือกายเป็นสนามรบ จบลิ้นกันลงที่กายกับจิต

บัว

ฉบับที่ ๓๙

วัดป่าบ้านตาด อุดรฯ

๖ กันยายน ๒๕๐๔

การภาวนาจะดีหรือไม่ดี ละเอียดยหรือไม่ละเอียดย จงถือเป็นกิจจำเป็นประจำอิริยาบถและประจำวัน เราเป็นศิษย์พระตถาคต บุกหน้าเรื่อยไป ไม่ต้องถอยหลัง ความตายไม่เคยไว้หน้าคน และ

ถอยหลังให้ผู้ใดได้เฆาะเเย้เขา จงตั้งหน้ารับความตายด้วยความเพียรของเรา จะมีชัยชนะไปเป็นลำดับ
ทางอื่นไม่มีทำจะสู้ความตายได้ ใครก็ใครเถอะ ถ้าเว้นความดีแล้ว ต้องหมอบราบต่อเขาแน่ โลก เรา
ทุกคนได้เคยผ่านมาแล้ว ความสุขทุกข์ในทางโลกใครโกหกกันไม่ได้ เพราะใครก็มีเครื่องรับ
(อายตนะ) เหมือนกัน และสุขทุกข์จะต้องผ่านอายตนะด้วยกัน รู้ด้วยกัน เห็นสุขทุกข์ด้วยกัน ที่สุด
ของสุขทุกข์ก็แค่ตายเท่านั้น ไม่มีใครสามารถเลยไปได้ ถ้าผู้มีบุญอันได้สร้างไว้แล้ว ผู้นั้นและจะมีโอกาส
ได้เห็นสุขแลทุกข์เยี่ยมกว่าโลกเขาเป็นชั้น ๆ ขึ้นไป จนสามารถข้ามแดนแห่งทุกข์ถึงบรมสุขคือพระ
นิพพานได้แน่ ฉะนั้น ทาน ศีล ภาวนาจึงเป็นทางข้ามแดนแห่งทุกข์ได้โดยสวัสดิ์ ขอได้พากัน
อุทิศหาพยายามตามรอยพระพุทธเจ้าเสด็จไป จะเห็นแดนแห่งความอัศจรรย์ในวันหนึ่งแน่ เออ

บัว

ฉบับที่ ๔๐

วัดป่าบ้านตาด อุดรฯ

๗ ตุลาคม ๒๕๐๔

เวทนามีเป็นธรรมชาติเครื่องเตือนเราอย่างเอกเหมือนกัน กาย เวทนา จิต ธรรม เป็นสติ
ปฏิฐาน ทางพ้นทุกข์โดยตรงไม่อ้อมค้อม เวทนาเกิดจากจิต อาศัยกายตั้งอยู่ จงถือเวทนาเป็น
เป้าหมายของการตั้งสติดีมาก โปรตพากันรีบเร่ง อายนอนใจ สุข ทุกข์ อุเบกขา ปรากฏขึ้นสัมผัสใจ
เหมือนรูปเสียงเป็นต้น มาสัมผัสตา หู เป็นต้น แล้วก็ดับไปเช่นเดียวกัน จิตของเราถ้าไม่ตื่นเงาของ
ตัวเองมันก็ดีเท่านั้น ชั้นนี้ทั้งห้าพึงทราบว่าเป็นเงาของจิต จงพิจารณาให้รอบคอบ อย่าหลงดีใจเสียใจ
ไปตามสุขทุกข์ที่เกิดขึ้นจากกายหรือจากใจ ความฉลาดพิจารณาชั้นนี้ ใครไม่ได้ไปหามาจากที่ไหน
ย่อมเกิดขึ้นที่ใจของเราทั้งนั้น จงหาอุบายคิดค้นขึ้นมาเป็นปัญญาสอนตนเอง ความฉลาดเท่านั้นจะ
สามารถแก้ความโง่เขลาได้ นอกจากความฉลาดแล้วไม่มีทางจะเอาตัวรอดได้ ฉะนั้นจงพากันสนใจใน
ปัญญา

บัว

ฉบับที่ ๔๑

วัดเทพศิรินทร์ฯ

๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๕

จงพากันตั้งใจบำเพ็ญความดี เพื่อเตรียมตัวทั้งอยู่และไปโดยไม่ประมาทนอนใจ เรื่องทุกข์นี้
ใครอยู่ที่ไหนก็ต้องพบเช่นกัน เพราะทุกข์มีอยู่ในตัวของเราทุกคน อย่างแล้วทุกข์ที่ติดอยู่กับตัว จง
พิจารณาให้รู้เท่าด้วยปัญญา จึงจะอยู่เป็นสุข

บัว

นางวารีกีขอได้บำเพ็ญตนเสมอ อย่าหาอุปสรรคมาเป็นเครื่องกีดขวางตนเอง จนไม่มีเวลาทำความดี ความตายและความทุกข์ ใครจะร้องขอหรือผ่อนผันเขาไม่ได้ทั้งนั้น ผู้ฉลาดต้องพยายามแก้อุปสรรคออกจากตนเสมอ และไม่แสหาอุปสรรคไปใส่ตน จนถึงกับนอนจมอยู่ในอุปสรรคตลอดเวลา ถอนตัวไม่ขึ้น จงใส่ใจต่อตนเองในทางความดี โลกนี้จงทราบว่โลกาวินาศ ไม่มีใครจะเป็นตัวของตัว อยู่ได้ตลอดกาลปี ภายนี้ต้องแตกวินาศไปวันหนึ่งแน่

บัว

ฉบับที่ ๔๒

วัดป่าบ้านตาด อุดรฯ

๓๐ มีนาคม ๒๕๐๕

ให้พากันตั้งใจบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ตลอดไป ความตายมองดูเราอยู่ตลอดเวลา ถึงคราวแล้วเขาไม่เลือกกว่าคนบุญ คนบาป มัดตัวไปด้วยกันทั้งนั้น

บัว

ฉบับที่ ๔๓

วัดป่าบ้านตาด อุดรฯ

๒๕ พฤษภาคม ๒๕๐๕

การภาวนาเป็นกิจจำเป็นยิ่งกว่ากิจใด ๆ ทั้งสิ้น จงสนใจ ความตายจำเป็นฉับใด การเตรียมตัวเตรียมใจก็จำเป็นฉับนั้น แม่เจตก็โปรดภาวนาจนถึงวันสุดท้ายเช่นเดียวกัน

บัว

ฉบับที่ ๔๔

วัดบวรฯ กรุงเทพฯ

๒๐ มิถุนายน ๒๕๐๕

ความทุกข์ทุกประเภทที่แสดงขึ้นในกายในใจ จงทราบว่านั้นคือตัวแทนของพระพุทธรเจ้า โปรดพิจารณาให้ดี

บัว

ฉบับที่ ๔๕

วัดบวรฯ พระนคร

๒๘ มิถุนายน ๒๕๐๕

ทะเลทุกข์เต็มอยู่ในเบญจขันธ์ของเรา ไม่มีอันบกพร่อง เต็มอยู่ด้วยทุกข์ตลอดเวลา ทุกข์จึงกำหนดรู้ อย่าเห็นทุกข์เป็นเรา และอย่าเห็นเราเป็นทุกข์ ทุกข์เป็นของเกิดขึ้นดับไป จิตไม่ได้ดับไปด้วยสติปัญญาเท่านั้นจะตามรู้ทุกข์ที่เกิดขึ้นในขันธ์ จงพยายามฝึกหัดสติปัญญาให้ติดต่อกัน

บัว

ฉบับที่ ๔๖

วัดป่าบ้านตาด อุดรฯ

๙ สิงหาคม ๒๕๐๕

เรื่องจิตจะสงบหรือไม่นั้น ไม่ต้องถือเป็นข้ออุปสรรค การพิจารณาจนเห็นชัดในเวทนาเป็นหน้าที่ของเรา จงพิจารณาจนวันแตกสลายนั้นแลเป็นศิษย์ที่มีครูแท้ ความอ่อนใจจะเป็นไปเพื่อส่งเสริมกิเลส ครูบาอาจารย์ทุกท่านไม่เคยแก้กิเลสด้วยความอ่อนใจท้อใจ ท่านแก้กิเลสได้เพราะความกล้าหาญทั้งนั้น การบังคับจิตใจให้ท่องเที่ยวในห้วงไตรลักษณ์เป็นการทวนกระแสโลกคือวิญญูะ จะได้มากน้อยไม่เป็นทางเสียหาย เป็นแต่ทางดีทั้งนั้น จงพยายาม เพราะการปล่อยใจไปตามกระแสวิญญูะเราเคยปล่อยมานานแล้ว ผลก็คือความทุกข์ที่เราแลเห็นอยู่ด้วยกันทั้งโลก ใครจะโกหกกันไม่ได้

บัว

ฉบับที่ ๔๗

วัดป่าบ้านตาด อุดรฯ

๒ กันยายน ๒๕๐๕

การฝึกหัดภาวนานั้นเป็นหน้าที่ของเรา โรคก็เดินไปตามทางของเขา เราก็เดินไปตามทางเดินของเรา อย่าไปยุ่งกับเขาจนเกิดความทุกข์ทางใจขึ้นมาอีก จะกลายเป็นโรคสองโรคไป ทุกข์เขาไม่ฟังเสียง ทั้งคนโง่ คนฉลาด ใครมีปัญญาก็ถือเอาประโยชน์จากเขาได้ ใครมัวโง่คนนั้นก็จมลงไป พญามัจจุราชคือความตาย จะสามารถนำไปได้แต่กายเท่านั้น แต่ไม่สามารถนำใจของเราไปได้ จงตั้งใจอาจหาญว่าเริงต่อความเพียรของตน อย่าไปกังวลกับสิ่งใดและใคร ๆ ทั้งนั้น จะเป็นอารมณ์ทำให้เสียการนักปราชญ์ท่านชอบตายคนเดียว ไม่ชอบยุ่งกับใคร ๆ ทั้งนั้น

บัว

ฉบับที่ ๔๘

วัดป่าบ้านตาด อุดรฯ

๗ ตุลาคม ๒๕๐๕

การพิจารณากายหรือไตรลักษณ์ จะแจ้งหรือไม่แจ้ง สิ่งเหล่านี้ก็มีอยู่ในกายเราครบบริบูรณ์ จงพิจารณาตามสิ่งที่มีอยู่ ด้วยสติปัญญาที่มีอยู่เช่นเดียวกัน

บัว

ฉบับที่ ๔๙

วัดป่าบ้านตาด อุดรฯ

มิถุนายน ๒๕๐๖

ชั้นนี้วันใกล้เข้าทุกที ฉะนั้นให้รีบเร่งทางด้านจิตใจ พิจารณาชั้นตัวมันชำระดูอยู่ทุกขณะ และพยายามทำความสงบภายในจิตใจไม่เคยชำระไปตามธาตุชั้นนี้ คงที่อยู่ในความรู้ของตนตลอดกาล

บัว

ฉบับที่ ๕๐

วัดป่าบ้านตาด อุดรฯ

๓๐ มิถุนายน ๒๕๐๖

ขอให้ตั้งหน้าบำเพ็ญจนเต็มความสามารถ สิ่งเป็นผลอันจะพึงได้รับจะเป็นที่พอใจ ไม่สูญหายไปไหน ต้องเกิดกับต้นเหตุที่ทำดีแล้วแน่นอน

บัว

ฉบับที่ ๕๑

วัดป่าบ้านตาด อุตรดิตถ์

๒๒ สิงหาคม ๒๕๐๖

การอบรมจิตโปรดทำทุกวันอย่าให้ขาด ความแก่ ความทุกข์ เขาก้าวเข้ามาทุกวันและเวลา ไม่เคยหยุดยั้งและผ่อนผันต่อผู้ใด เราจึงควรเตรียมรับเขาด้วยความดี คือการอบรมใจให้รู้เท่าทันกับเรื่องเหล่านี้ อาจารย์ได้แผ่ส่วนบุญมาให้เสมอ ขอได้อนุโมทนารับส่วนบุญนี้ด้วย

บัว

ฉบับที่ ๕๒

วัดป่าบ้านตาด อุตรดิตถ์

๒๔ กันยายน ๒๕๐๖

กายเป็นบ้านของโรคทุกชนิด ไม่ทราบว่าจะขับไล่เขาไปอยู่ที่ไหน ถ้าออกจากกายคนกายสัตว์แล้ว เขาก็ไม่มีที่อยู่เช่นเดียวกับเราอยู่ในบ้านของเรา คิดดูแล้วก็น่าเห็นใจเขาอย่างยิ่ง ร่างกาย เราถือว่าของเรา แต่ก็ยังเป็นบ้านของเขา ถ้ามีการฟ้องร้องกันขึ้น เราต้องเป็นฝ่ายแพ้ววันยังค่ำ เรื่องคดีธรรมดาเป็นฝ่ายพยานของเขาทั้งนั้น แม้พระพุทธเจ้าและธรรมของพระพุทธเจ้าก็เห็นตามเขาด้วย ธรรมแปดหมื่นสี่พันล้านเป็นหลักฐานพยานของเขาทั้งนั้น เราไม่มีทางสู้ นอกจากจะขออาศัยเขาอยู่ไปเป็นวัน ๆ พอถึงวันเขาขับไล่อย่างจริงจังเท่านั้น ฉะนั้นเราควรจะหาอุบายรู้ทางของคดีธรรมดาที่เขาเดินอยู่ประจำ วัฏฏะนี้ จะเป็นความเบาใจไม่มีห่วงใยอะไร ไปก็เป็นสุข อยู่ก็สบายใจ ไม่ข้องแวกกับสิ่งใด

บัว

ฉบับที่ ๕๓

วัดป่าบ้านตาด อุตรดิตถ์

๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๗

พระโสดา สกิทาคา อนาคา อรหันต์ ท่านไม่ได้รู้ธรรมนอกเหนือจากกายกับจิต ซึ่งพวกเรา กำลังหลงกันอยู่เดี๋ยวนี้ คำว่า “ยงฺกิญฺจิ สมฺมุตฺตมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมํ” “สิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นย่อมดับเป็นธรรมดา” ที่พระอัญญาโกณฑัญญะรู้ก็ดี คำว่า “วุธิตํ พุทฺทมฺจริยํ กตฺมกรณียํ” “เสร็จกิจในพระศาสนา” ที่พระอรหันต์รู้ก็ดี ท่านก็รู้ในสิ่งเกิดดับภายในกายในจิตนี้เอง และท่านทำการปราบปรามกิเลสจบสิ้นลงได้ก็ดี ก็สิ้นเสร็จในจุดเดียวกัน เพราะสิ่งเหล่านี้มีอยู่ในกายในจิตอย่างสมบูรณ์ อย่าไปสงสัยว่ามีอยู่ในที่อื่น การพิจารณาวิธีใดก็ตาม ถ้าเป็นไปเพื่อความสงบสุข

ภายในใจ ไม่เป็นไปเพื่อเดือดร้อน ชื่อว่าถูกทางเดินที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ทั้งนั้น โปรตอย่าสงสัยไป
อื่นจะเสียเวลา โปรตพิจารณาไปเรื่อย ๆ อย่างดลละทางความเพียร

บัว

ฉบับที่ ๕๔

วัดป่าบ้านตาด อุดรฯ

๒ มิถุนายน ๒๕๐๗

เราเป็นนักบำเพ็ญภาวนาอยู่แล้ว โปรตอย่าได้สงสัยความจริงซึ่งมีอยู่กับตัวตลอดเวลา จง
พิจารณาลงในภายในจิต ซึ่งเป็นที่สถิตอยู่ของธรรมทั้งปวง ใจเป็นของกลาง ถ้าเราพาเป็นโลกก็เป็น
โลกไป ถ้าเราพาเป็นธรรมก็เป็นธรรมไปด้วย เพราะใจอยู่ในอำนาจของเรา ดังนั้น จงพิจารณาอยู่ในวง
กายแลจิต เพราะท้องเที่ยวในโลกก็ท่องเที่ยวมานานไม่มีที่สิ้นสุด แต่การทำจิตท่องเที่ยวตามสรรพางค์
ร่างกายและจิตใจจะเป็นความสุขสงบ สิ่งสำคัญคือสติ โปรตให้เป็นไปกับความเคลื่อนไหวของใจ จะมี
โอกาสรู้และเข้าใจเรื่องของใจตัวเองได้ดี

บัว

ฉบับที่ ๕๕

วัดป่าบ้านตาด อุดรฯ

๑๐ กันยายน ๒๕๐๗

เรื่องชั้นดีไม่ว่าชั้นดีคนหนุ่มคนแก่ แม้แต่ชั้นดีของเด็กก็เป็นชั้นดีของทุกซ์เสมอภาคกัน ในโลก
นี้ไม่มีชั้นดีใดเป็นชั้นดีพิเศษ ซึ่งไม่อยู่ในข่ายของกองทุกซ์ ต้องอยู่ในวงเดียวกัน เช่นเดียวกับนักโทษ
ไม่ว่าครูโทษหรือลหุโทษ ต้องอยู่ในเรือนจำเสมอกัน ไม่มีนักโทษคนไหนได้รับเกียรติเป็นพิเศษ จะกิน
อยู่หลับนอนนอกเรือนจำ จำต้องอยู่ในวงเดียว ฉะนั้น จงเห็นว่ากองชั้นดีคือกองทุกซ์ ทั้งของท่านและ
ของเราไม่มีใครได้เปรียบกัน นับแต่สัตว์ดิรัจฉานขึ้นไปถึงมวลมนุษยทุกชั้น อยู่ในวงกองทุกซ์อัน
เดียวกัน

บัว

ฉบับที่ ๕๖

วัดป่าบ้านตาด อุดรฯ

๒๖ สิงหาคม ๒๕๐๙

การภาวนาเพื่อเตรียมตัวในอนาคตเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง จะได้หลักยึดหรือไม่ นั่นโปรดทราบ ว่า ธรรมที่เคยนำมาบำเพ็ญก็มีอยู่ ใจผู้รับธรรมก็มีอยู่ ไม่มีอะไรสูญหาย โปรดน้อมเข้ามาเป็นเครื่อง ยึดของใจ สิ่งอื่น ๆ เราเคยยึดครองมาแล้ว ผลเป็นอย่างไรเราทราบได้ดีทุกประการ ไม่เป็นที่น่าสงสัย การพิจารณาผู้รู้ คือจิตล้วน ๆ นับเป็นธรรมชั้นสูงยิ่ง ซึ่งผู้ปฏิบัติมาถึงจุดนี้แล้ว ไม่มีทางพิจารณาส่วน อื่น ๆ นอกจากพิจารณาจิตเพื่อธรรมสุดยอดเท่านั้น ถ้าไม่บอกไว้ว่าให้พิจารณาจิต ผู้ปฏิบัติก็จะติดอยู่ ในจุดนั้นแล้วหาทางหลุดพ้นไม่เจอ การพิจารณาจิตเป็นทางหลุดพ้นสำหรับธรรมชั้นสูง ส่วนธรรมชั้น ต่ำ ชั้นกลาง เป็นอีกเรื่องหนึ่ง โปรดอย่านำมาคละเคล้ากัน จะเกิดความสงสัย หาที่ยึดไม่ได้ เลยจะเสีย หลักที่ควรจะได้จากธรรมที่ท่านอธิบายให้ฟัง จงทำให้ใจสงบสุขได้แล้วเป็นถูกต้อง

บัว

ฉบับที่ ๕๗

วัดป่าบ้านตาด อุดรฯ

๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๐๙

คำว่า ความสงบสุขมีหลายชั้น แม้ใจจะยังเป็นอวิชชาอยู่ แต่ใจหาความสงบสุขเป็นเรือนพักได้ ก็จัดว่ามีที่พึ่ง เช่นเดียวกับการเดินทางยังไม่ถึงที่พัก แต่มีอาหารและที่พักในระหว่างทาง ก็ยังจัดว่า ดีกว่าการไม่มี เมื่อยังไม่ถึงที่อยู่ทราบได้ จำต้องอาศัยทั้งอาหารและที่พักอยู่ตรงนั้น จิตก็เช่นเดียวกัน โปรดทำความเข้าใจกับธรรมที่แสดงให้ฟังด้วยดีจะไม่เป็นกังวลใจ แต่การทำลายอวิชชานั้นเทียบ เหมือนผู้เดินทางถึงที่แล้วย่อมปล่อยวางหนทางที่เดินไปเอง เช่นเดียวกับเราขึ้นบันไดจนถึงห้องเรือน แล้ว มื้อย่อมปล่อยบันไดทันทีฉะนั้น

บัว

เนเนเนเนเน

บันทึกธรรมของท่านอาจารย์ที่แสดง

ณ วัดอโศการาม

เมื่อวันที่ ๒๐-๒๑ ธันวาคม ๒๕๐๒

(แม่ชีมธุรสปาณิกา บันทึก)

*****

๒๐ ธันวาคม ๒๕๐๒

๑. ผู้ปฏิบัติธรรมต้องทำดูผ้าขี้ริ้วซึ่งไม่มีราคา ใครจะเซ็ดเท้าหรือเหยียบย่ำไปด้วยดินโคลนของโสโครกหรือสะอาดอันใด ก็ไม่มีความรังเกียจหรือยินดียินร้าย ดังเช่นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา ซึ่งทรงลดทูลิमानะของพระองค์ในการเป็นพระราชโอรสของกษัตริย์ชัตตยราชชาติสกุล ลงมาเป็นนักบวชอย่างคนธรรมดาสามัญ ถือบิณฑบาตเที่ยวเดินไปตามหมู่บ้านชนบทน้อยใหญ่ โดยมีได้ทรงคำนึงว่าอาหารที่ได้มานั้นจะเป็นของดีเลวหยาบหรือประณีตประการใด พระองค์ก็ทรงรับไว้และบริโภคได้ทั้งสิ้น ฉันทก็ดี ผู้ปฏิบัติทั้งหลายก็ควรจะต้องดำเนินตามรอยพระบาทของพระองค์ พยายามปลดปล่อยสวางทิลิमानะ ถือตัวถือนอน ความโอ้อวดในคุณธรรม ความรู้ความฉลาดและชาติสกุลของตน ๆ ว่าเราเป็นพระ เป็นเณร เป็นอุบาสิก เราเป็นคนดี คนวิเศษกว่าคนนั้นคนนี้ เราจะต้องทำตัวให้มีความรู้สึกดูผ้าขี้ริ้วหรือพรมเซ็ดเท้า ยอมรับความดีความชั่วทั้งหลายได้โดยดุษณีภาพ หรือโดยชื่นตาชื่นใจ ถ้าหากเราไม่ยอมลดทูลิमानะของตนลงต่อเหตุการณ์ของโลกเหล่านี้ได้แล้ว เราก็ไม่สามารถที่จะก้มหัวลงสู่ข้อปฏิบัติได้อย่างเต็มที่

๒. หลักของการปฏิบัติธรรมในเบื้องต้น ก็คือเราจำเป็นต้องศึกษาให้รู้จักถึงการมาและการอยู่และการไปของตัวเองให้ชัดเจนเสียก่อน คือรู้เรื่องสภาวะความเป็นจริงของรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญานของเรา ว่ามันเกิดขึ้น ตั้งอยู่และเสื่อมไปอย่างไร รู้ลักษณะที่เป็นความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา และรู้ในอริยสัจธรรม ในเรื่องของทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ว่าอะไรเป็นทุกข์ เป็นสมุทัย เป็นนิโรธ เป็นมรรค สิ่งเหล่านี้เป็นข้อที่เราควรศึกษา

๓. ศีลภายนอกเป็นของที่ทุกคนอาจทำได้ง่าย เพราะเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องด้วยการรักษา กาย วาจา ให้บริสุทธิ์สะอาด แต่ศีลภายในคือความสงบแห่งดวงจิต หรือความปรกติของใจ ซึ่งเรียกว่าศีลธรรมนั้น เป็นของที่ทำกันได้ยาก เพราะเกี่ยวข้องด้วยการรักษาให้บริสุทธิ์สะอาด ไม่เศร้าหมอง ฉะนั้น จึงมีอานิสงส์มาก และควรจะพากันบำเพ็ญไว้ให้มีประจำตัวอยู่ทุกคน ศีลธรรมนี้แหละเป็นสิ่งที่จะนำมา ซึ่งความสุขทั้งชาตินี้และชาติหน้า

๒๑ ธันวาคม ๒๕๐๒

๔. ผู้ฟังธรรมอย่ามุ่งหวังตั้งใจว่า เราจะมาจำคำเทศน์ให้ได้ไปหมดทุกถ้อยทุกคำ จงตั้งใจจำเก็บเอาไปแต่เพียงหัวข้อสำคัญ ซึ่งเราจะนำไปใช้ประพฤติปฏิบัติให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองดีกว่า เพราะคนที่ทรงจำพระไตรปิฎกได้หมดทั้งแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ แต่ไปเสียท่าเข้าก็ใช้การอะไรมิได้ เช่นคนที่มีสมบัติตั้งล้าน แต่ตนเองเกิดเป็นบ้าวิกลจริตหรือตายไป สมบัติแสนล้านก่อนนั้นก็หาช่วยทำประโยชน์อันใดแก่ตนได้ไม่ ฉะนั้นผู้ปฏิบัติธรรมถึงจะมีความรู้แตกฉานในอรรถธรรม และมีความทรงจำได้มากมายเพียงใดก็ตาม แต่ถ้าเป็นคนขาดสติสัมปชัญญะในคราวใดขณะใดแล้ว ก็ไม่สามารถที่จะตั้งตนให้เป็นคนดีงามและสำเร็จประโยชน์สุขแห่งตนได้

๕. จิตใจถ้ากังวลแม้แต่เพียงนิดเดียว ก็เป็นเหตุให้บรรลุความสำเร็จคือมรรคผลนิพพานไม่ได้ ดังเช่นปิงคิยมานพในโสฬสปัญหา ซึ่งมีความคิดถึงห่วงใยในอาจารย์เดิมของตน อยากจะให้ได้มาฟังธรรมของสมเด็จพระพุทธเจ้าเหมือนอย่างที่ได้รับฟังอยู่ในขณะนั้นบ้าง ใจที่กังวลในอาจารย์แม้เพียงนิดเดียวเท่านั้น ยังเป็นเหตุให้มานพผู้นั้นไม่สำเร็จในธรรมได้พร้อมกับเพื่อน ๆ ของตนที่เขาได้พากันสำเร็จไปหมดแล้วในครั้งนั้น นี่จึงเป็นข้อควรจำ เป็นคติสำหรับตัวเองในการปฏิบัติจิต หากใจขาดความสงบแม้เพียงเล็กน้อยแล้ว ย่อมไม่สามารถเป็นไปได้เพื่อมรรค ผล นิพพาน

๖. พระพุทธเจ้าตรัสว่า ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นเราตถาคต นี่หมายความว่า ผู้ใดเห็นธรรมก็คือผู้นั้นเห็นใจ ใจเป็นธรรมชาติที่บริสุทธิ์ ฉะนั้น เมื่อผู้ใดเห็นธรรมก็เท่ากับว่าได้เห็นพระพุทธเจ้า ในความบริสุทธิ์ของตน

๗. ความสุขก็ดี ความทุกข์ก็ดี ที่เราได้ผ่านมาแล้ว แต่เกิดมาจนบัดนี้ มีอะไรเก็บขังไว้ได้บ้างไหม ฉะนั้น เราจะไปรำพึงรำพัน หรือคร่ำครวญกับความทุกข์ สุข ดี ชั่ว ต่าง ๆ ที่ผ่านไปแล้วนั้น เพื่อประโยชน์อันใด ควรคิดแต่ประโยชน์ปัจจุบัน คือความดีที่กระทำอยู่ทุกลมหายใจเข้าออกดีกว่า แม้เหตุการณ์ข้างหน้าก็ไม่สมควรไปคำนึงไฝฝืนเช่นเดียวกัน

๘. ศีลก็ตาม สมาธิก็ตาม หรือปัญญาก็ตาม ก็คือใจของเราสิ่งเดียว เปรียบเหมือนเชือกหนึ่งเส้น จะมีสองเกลียวหรือสามเกลียวก็ตาม ก็ย่อมรวมลงเป็นเชือกเส้นเดียวกันนั่นเอง

๙. ไฟเป็นของร้อนโดยธรรมชาติ ถ้าเราไม่เข้าไปใกล้หรือจับมัน เราก็จะไม่รู้สึกร้อนฉนใด ใจของเราถ้าอยู่เฉย ๆ ตามลำพังของมัน ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ภายนอกทั้งหลายแล้ว เราก็จะไม่มีความรู้สึกอันใดเลย ความทุกข์เกิดจากใจของเราเข้าไปยึดถืออารมณ์ภายนอกว่าเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ เหตุนี้เราจึงต้องได้รับความเดือดร้อน

๑๐. ใจที่ยังมองไม่เห็นสภาพความจริงของทุกข์ ก็เหมือนกับเราเห็นวัตถุสิ่งใดสิ่งหนึ่งในครั้งแรก เราย่อมจะมองเห็นรูปร่างของมันไม่ชัดเจนดี ต่อเมื่อได้จับต้องวัตถุนั้น ๆ มาวินิจฉัยดูนาน ๆ อย่างใกล้ชิด เราจึงจะมีความรู้ในสิ่งนั้น ๆ และคลายความสนใจในรักชงฉนใด เมื่อได้วินิจฉัยร่างกายของเราดูอย่างจริงจังด้วยสมาธิและปัญญาแล้ว ก็จะเป็นหนทางคลี่คลายจิตใจของเราให้เบื่อหน่ายจิตจางต่อความทุกข์ สุข ดี ชั่วทั้งหลายได้

พอใจในงานที่กระทำ วิริยะ ความเพียรพยายามทำงานนั้นให้สำเร็จ จิตตะ รู้จักคิดไตร่ตรองกับงานที่กระทำอยู่ วิมังสา รู้จักแก้ปัญหาด้วยปัญญารอบคอบ เบรก เป็นตัวคอยยับยั้งเมื่อจะมีความชั่วเกิดขึ้น เช่นอย่างเมื่อเราหาทรัพย์สินมาได้ แล้วหากใจคิดอยากจะไปเล่นการพนัน ไปเที่ยวกลางคืน ก็ให้มีสติคอยยับยั้งไม่ให้ทำอย่างนั้น เพราะเป็นอบายมุขทางแห่งความเสื่อม พวงมาลัย เป็นตัวคอยนำไปในทางที่ถูก เช่น นำไปคบบัณฑิตแทนไปคบพาล นำไปทำบุญทำกุศลแทนไปเที่ยวโรงหนังโรงละคร นำไปเข้าห้องเรียนแทนไปจับกลุ่มนั่งคุยตามใต้ต้นไม้ อย่างนี้เป็นต้น

ผู้ประสงค์ความสุขจึงควรรู้จักตัวเอง รู้ว่าภายในตัวเองมีอำนาจลึกลับอะไรบ้าง ที่จะคอยชักจูงชักนำเราไปในทางเสื่อมเสีย และจะแก้อำนาจลึกลับนี้ด้วยอาวุธชนิดใด ผู้ที่รู้จักตัวเองดี ย่อมได้เปรียบผู้ที่ไม่รู้ เพราะเขาจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยความสุข

จบเล่ม ธรรมคู่แข่งขันฯ (รวมเล่ม)